

Mentalisaatiokyvyn ja lapsuuden haitallisten kokemusten yhteys vaativan persoonallisuuden piirteisiin

Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta Psykologian ja logopedian laitos
Psykologian Pro Gradu -tutkielma

Laatija:
Mirella Mustonen

Ohjaaja:
Jarno Tuominen

29.4.2026
Turku

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Psykologia

Tekijä: Mirella Mustonen

Otsikko: Mentalisaatiokyvyn ja lapsuuden haitallisten kokemusten yhteys vaativan persoonallisuuden piirteisiin

Ohjaaja(t): PsT Jarno Tuominen

Sivumäärä: 48 sivua

Päivämäärä: 29.4.2026

Vaativan persoonallisuuden piirteitä esiintyy laajasti väestössä, ja ne voivat heikentää yksilön toimintakykyä, vaikeuttaa ihmissuhteita sekä lisätä kuluja yhteiskunnalle. Vaativan persoonallisuuden piirteisiin on liitetty muun muassa kohonnut riski itsetuhoisuudelle, työuupumukselle ja ristiriidoille ihmissuhteissa. Kuitenkin tutkimustietoa vaativan persoonallisuuden piirteiden taustatekijöistä on hyvin rajallisesti, ja tutkimus suuntautuu yleensä persoonallisuushäiriöön persoonallisuuspiirteiden sijasta. Persoonallisuuden kehitykseen vaikuttavat muun muassa lapsuuden kokemukset sekä lapsuudessa kehittyvä kyky tulkita omia ja toisten mielentiloja, eli mentalisaatiokyky. Tässä kyselytutkimuksessa ($N = 2554$) tarkasteltiin, ovatko mentalisaatiokyvyn eri muodot ja lapsuuden haitalliset kokemukset yhteydessä vaativaan persoonallisuuteen. Lisäksi pyrittiin selvittämään, välittääkö heikentynyt mentalisaatiokyky lapsuuden haitallisten kokemusten ja vaativan persoonallisuuden piirteiden välistä yhteyttä. Mentalisaatiokykyä arvioitiin CAMSQ-mittarilla, vaativan persoonallisuuden piirteitä POPS-mittarilla ja lapsuuden haitallisia kokemuksia ACE-THL-mittarilla. Mentalisaatiokykyä tutkittiin itsearvioituna varmuutena omista ja toisten mielentiloista. Lisäksi tutkittiin hypermentalisaatiota, eli korkeampaa varmuutta toisten mielentiloista kuin omista. Tulosten mukaan matala varmuus omista ja toisten mielentiloista oli yhteydessä korkeampaan määrään vaativan persoonallisuuden piirteitä, mutta yhteydet eivät olleet yksinkertaisen lineaarisia. Myös hypermentalisaatio ja lapsuuden haitalliset kokemukset olivat yhteydessä korkeampaan määrään vaativan persoonallisuuden piirteitä. Tulosten mukaan hypermentalisaatio välitti lapsuuden haitallisten kokemusten ja vaativan persoonallisuuden piirteiden välistä yhteyttä, mutta mediaattorivaikutus oli efektikooltaan pieni. Tulokset viittaavat siihen, että vaativan persoonallisuuden piirteiden korkean määrän taustalla saattavat olla sekä heikentynyt mentalisaatiokyky että lapsuudessa koetut haitalliset kokemukset. Aiheesta tarvitaan kuitenkin lisää tutkimusta etenkin siksi, että mentalisaatiokyvyn mittaamiseen itsearviointimenetelmillä liittyy rajoitteita. Tutkimus tarjoaa arvokasta tietoa vähän tutkitusta aiheesta, ja sen tuloksia voidaan hyödyntää myös kliinisessä asiakastyössä.

Avainsanat: vaativa persoonallisuus, mentalisaatiokyky, lapsuuden haitalliset kokemukset, hypomentalisaatio, hypermentalisaatio

Sisällys

1	Johdanto	5
1.1	Mentalisaatiokyky	6
1.2	Varmuus omien ja toisten mielentilojen ymmärtämisestä	8
1.2.1	Hypermentalisaatio	9
1.2.2	Hypomentalisaatio	10
1.3	Vaativan persoonallisuuden piirteet	11
1.4	Mentalisaatiokyvyn yhteys vaativan persoonallisuuden piirteisiin	13
1.5	Haitalliset lapsuuden kokemukset	15
1.6	Haitallisten lapsuuden kokemusten yhteys vaativan persoonallisuuden piirteisiin	16
1.7	Mentalisaatiokyky haitallisten lapsuuden kokemusten ja vaativan persoonallisuuden piirteiden välittävänä tekijänä	17
1.8	Tutkimuskysymykset ja hypoteesit	19
2	Menetelmät	21
2.1	Osallistujat ja aineisto	21
2.2	Mittarit ja muuttujat	21
2.2.1	Taustamuuttujat	21
2.2.2	Varmuus omista ja toisten mielentiloista	22
2.2.3	Vaativan persoonallisuuden piirteet	23
2.2.4	Lapsuuden haitalliset kokemukset.....	23
2.3	Tutkimuksen kulku	24
2.4	Tilastolliset analyysit	25
2.5	Tutkimusetiikka	26
3	Tulokset	28
3.1	Aineiston kuvaus	28
3.2	Tunnusluvut ja korrelaatiot	28
3.3	Polynomiset regressiomallit omien ja toisten mielentilojen varmuuden yhteyksistä vaativan persoonallisuuden piirteisiin	29
3.3.1	Varmuus omista mielentiloista ja vaativan persoonallisuuden piirteet	29
3.3.2	Varmuus toisten mielentiloista ja vaativan persoonallisuuden piirteet	32

3.4	Lineaarinen regressiomalli hypermentalisaation yhteydestä vaativan persoonallisuuden piirteisiin	35
3.5	Lineaarinen regressiomalli lapsuuden haitallisten kokemusten yhteydestä vaativan persoonallisuuden piirteisiin	36
3.6	Mediaattorianalyysi: hypermentalisaation rooli lapsuuden haitallisten kokemusten ja vaativan persoonallisuuden välisessä yhteydessä	37
4	Pohdinta.....	40
4.1	Itsen ja toisten mentalisaation muotojen yhteys vaativan persoonallisuuden piirteisiin.....	40
4.2	Lapsuuden haitallisten kokemusten yhteys vaativan persoonallisuuden piirteisiin.....	44
4.3	Mentalisaation vaikeudet lapsuuden haitallisten kokemusten ja vaativan persoonallisuuden piirteiden välisenä mediaattorina	45
4.4	Taustamuuttujien yhteydet vaativan persoonallisuuden piirteisiin	46
4.5	Tutkimuksen vahvuudet, rajoitukset ja jatkotutkimusehdotukset	47
4.5.1	Aineisto ja yleistettävyys	47
4.5.2	Mittarit ja operationalisointi	48
4.5.3	Analyysimenetelmät	52
4.6	Lopuksi	53
	Lähteet.....	55

1 Johdanto

Mentalisaatiokyky, eli kyky ymmärtää omia ja toisten mielentiloja, on keskeinen osa yksilön psyykkistä toimintaa. Kyky muodostaa käsitys omista ja toisten sisäisistä kokemuksista tukee minäkäsityksen kehittymistä, tunnesäätelyä sekä toimivia vuorovaikutussuhteita (Ballespi ym., 2021; Fonagy ym., 2002; Lind ym., 2023). Toimiva mentalisaatiokyky voi toimia suojaavana tekijänä psyykkisiä haasteita vastaan (Parolin ym., 2023), kun taas heikko mentalisaatiokyky on tunnistettu transdiagnostiseksi riskitekijäksi monille psyykkisille häiriöille (Bateman & Fonagy, 2016).

Mentalisaatiokyvyn negatiivinen yhteys epäadaptiivisiin persoonallisuuspiirteisiin (eli yksilön toimintakykyä heikentäviin piirteisiin) sekä persoonallisuushäiriöihin on todettu useissa tutkimuksissa (Bora, 2021; Chiesa & Fonagy, 2014; Fonagy ym., 2002; Fonagy & Bateman, 2016; Zettl ym., 2020). Sen sijaan tutkimusta mentalisaation eri muotojen ja vaativan persoonallisuuden piirteiden yhteydestä on hyvin vähän. On epäselvää, liittyykö vaativaan persoonallisuuteen matala varmuus omista ja muiden mielentiloista (hypomentalisaatio), korkea varmuus omista ja muiden mielentiloista tai liiallinen varmuus toisten mielentiloista suhteessa omiin mielentiloihin (hypermentalisaatio) (Fossati ym., 2017; Jurist ym., 2025).

Mentalisaatiokyky kehittyy lapsuudessa vuorovaikutuksessa läheisten ihmisten kanssa (Luyten & Fonagy, 2015). Tämän vuoksi lapsuudessa koetut haitalliset kokemukset, kuten kaltoinkohtelu, laiminlyönti, kiusaaminen tai taloudelliset vaikeudet perheessä, voivat vaikuttaa minän jäsentymiseen ja persoonallisuuden kehitykseen (Battle ym., 2004; Fonagy ym., 2002). Lapsuuden vastoinkäymisten on todettu olevan yhteydessä myös vaativan persoonallisuuden piirteisiin (Chiesa & Fonagy, 2014; Gray ym., 2024; Grover ym., 2007; Tyrka ym., 2009), mutta tämän yhteyden taustalla olevia mekanismeja tunnetaan vielä heikosti. Koska mentalisaatiokyky on keskeinen tekijä sosiaalisen ymmärryksen ja tunnesäätelyn kehityksessä, on mahdollista, että mentalisaatiokyky selittää osaltaan lapsuuden haitallisten kokemusten ja vaativan persoonallisuuden piirteiden välistä yhteyttä. Tämä voisi myös auttaa ymmärtämään, miksi kaikille lapsuudessa haitallisia kokemuksia kokeneille ei kehity epäadaptiivisia persoonallisuuspiirteitä (Gunay-Oge ym., 2020). Alustavaa tutkimusnäyttöä on jo siitä, että mentalisaatiokyvylle läheiset ilmiöt välittävät lapsuuden haitallisten kokemusten ja vaativan persoonallisuuden välistä yhteyttä (Chiesa & Fonagy, 2014; Gray ym., 2024), mutta mentalisaatiokykyä ja sen eri muotoja ei ole vielä tarkasteltu yhteyttä välittävänä tekijänä.

Kuten kaikkia muitakin persoonallisuuspiirteitä, myös vaativan persoonallisuuden piirteitä esiintyy väestössä jatkumolla. Näin ollen niiden yleisyyttä ei voida kuvata yhtä selkeästi kuin diagnostisten persoonallisuushäiriöiden kohdalla. Vaativa persoonallisuus onkin yleisin persoonallisuushäiriö väestössä, ja sen prevalenssin on arvioitu olevan noin 2–9 % (Clemente ym., 2022; Coid ym., 2006; Grant ym., 2012; Lindal & Stefansson, 2009; Mattia & Zimmerman, 2001; Volkert ym., 2018). Silti aiheesta on saatavilla yllättävän vähän tutkimustietoa. Lisäksi aiempi tutkimus on keskittynyt pääasiassa persoonallisuushäiriödiagnoosin saaneisiin henkilöihin, vaikka tärkeää olisi tarkastella myös epaadaptiivisia persoonallisuuspiirteitä ilman diagnoosia. Tutkimusten mukaan jo pelkät vaativuuden piirteet vaikuttavat yksilön hyvinvointiin haitallisesti (Kantor, 2016; Pinto ym., 2022). Ne voivat hankaloittaa ihmissuhteiden toimivuutta, lisätä riskiä itsetuhoisuudelle ja työuupumukselle sekä aiheuttaa kustannuksia yhteiskunnalle (Atroszko ym., 2020; Bowen ym., 2019; Pinto ym., 2022; Soeteman ym., 2008). Siksi aiheen tutkiminen on kliinisesti merkittävää, jotta voidaan parantaa terveydenhuollon valmiuksia kohdata ja ymmärtää yksilöitä, joilla on vaativan persoonallisuuden piirteitä.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on täyttää tutkimusaukkoa siitä, mitä tekijöitä vaativan persoonallisuuden piirteiden taustalla on ja millaiset mentalisaation muodot ovat heille tyypillisiä. Tässä tutkimuksessa vaativan persoonallisuuden piirteitä tarkastellaan satunnaisotoksella suomalaisesta väestöstä persoonallisuushäiriödiagnoosin saaneiden sijaan, mikä vastaa persoonallisuuspiirteiden tutkimuskentässä tapahtuvaa siirtymää kategorisista luokituksista kohti piirteiden jatkuvuuden korostamista (Crawford ym., 2011). Aiemman tutkimuksen perusteella hypomentalisaatio on yhteydessä vaativaan persoonallisuushäiriöön (Jurist ym., 2025), ja mentalisaatiokykyyn läheisesti liittyvän ilmiön, metakognition (eli kyvyn tarkastella ja säädellä omaa ajattelua), on havaittu välittävän lapsuuden kaltoinkohtelun ja vaativan persoonallisuuden välistä yhteyttä (Gray ym., 2024; Rees & Anderson, 2013). Tämän tutkimuksen keskeisenä tavoitteena on selvittää, missä määrin varmuus omista ja toisten mielentiloista liittyy vaativuuteen ja selittääkö se lapsuuden haitallisten kokemusten ja vaativuuden välistä yhteyttä.

1.1 Mentalisaatiokyky

Mentalisaatiokyky tarkoittaa kykyä ymmärtää sekä omaa että muiden toimintaa mielen sisäisten tilojen, kuten tunteiden, tavoitteiden, toiveiden ja halujen kautta (Fonagy ym., 1991; Fonagy ym., 2002). Mentalisaatiokyky tukee sosiaalista vuorovaikutusta, itsetuntemusta ja

tunteiden säätelyä, ja liittyy läheisesti muun muassa mielen teoriaan, empatiaan ja metakognitioon (Quesque ym., 2024). Mentalisaatiokykyä voidaan teoreettisesti jäsentää eri ulottuvuuksien kautta (Luyten ym., 2019). Tässä tutkimuksessa tarkastellaan yhtä keskeistä ulottuvuutta, joka kuvaa mentalisaation kohdistumista itseen ja toisiin. Ulottuvuus voidaan nähdä jatkumona, jonka toisessa päässä on itseen kohdistuva ja toisessa päässä toisiin kohdistuva mentalisaatio. Persoonallisuuden haasteisiin on liitetty erityisesti epätasapaino tällä ulottuvuudella, eli ero siinä, miten yksilö mentalisoi itseään suhteessa toisiin (Müller ym., 2023).

Mentalisaatiokyvyn kehityksen kannalta turvalliset vuorovaikutussuhteet ovat tärkeitä, etenkin varhaislapsuudessa (Fonagy ym., 2002). Lapsen mentalisaatiokyky kehittyy merkityn peilaamisen (engl. *marked mirroring*) kautta (Luyten & Fonagy, 2015). Tällä tarkoitetaan tilannetta, jossa vanhempi tai muu läheinen hoivaaja heijastaa lapsen kokemuksia omilla tunneilmaisuillaan tai sanoillaan. Samalla hän viestii, että lapsen kokemus on erillinen hänen omasta kokemuksestaan (Luyten & Fonagy, 2015). Tällä tavoin rakentuu pohja sille, että lapsi alkaa tutkia omaa sisäistä kokemusmaailmaansa (Luyten & Fonagy, 2015) ja toisaalta lapselle alkaa kehittyä emotionaalisia ja sosiaalisia malleja itsestään ja toisista ihmisistä (Fonagy ym., 2002).

Lapsen mentalisaatiokyky kehittyy eri vaiheiden kautta, joita kutsutaan esimentalisaation tiloiksi (Allen ym., 2008). Tämä vaiheittainen kehitys auttaa lasta käsittelemään omia ja toisten sisäisiä kokemuksia myös kuormittavissa tilanteissa. Vaiheista ensimmäinen, teleologinen tila, kehittyy yleensä ensimmäisen elinvuoden aikana (Fonagy & Target, 1996; Terradas ym., 2020). Lapsi ilmaisee sisäisiä tuntemuksiaan toiminnan kautta ja ymmärtää toisten tunteet, aikomukset ja ajatukset vain konkreettisten tekojen kautta. Seuraava vaihe, psyykkisen yhtäpitävyyden tila, kehittyy yleensä 1.5–3-vuotiaana (Fonagy & Target, 1996; Terradas ym., 2020). Lapsi alkaa ymmärtää, että käyttäytymisen taustalla on mielentiloja, mutta hän ei vielä kykene ymmärtämään, etteivät hänen sisäiset kokemuksensa vastaa täysin ulkoista maailmaa. Kolmas vaihe, mielikuvittelun tila (engl. *pretend mode*), kehittyy noin 3-vuotiaana (Fonagy & Target, 1996; Terradas ym., 2020). Lapsi oppii ymmärtämään mielikuvitusleikkien kautta, ettei mielikuvitus vastaa ulkoista todellisuutta ja että asioita voi käsitellä mielessään ilman konkreettista havaintoa. Lapsi ei kuitenkaan vielä osaa ymmärtää omien ja toisten mielentilojen eroavuutta. Aikuisena emotionaalisesti kuormittavissa tilanteissa mentalisaatiokyky voi heikentyä, jolloin yksilö saattaa hetkellisesti siirtyä esimentalisaation tiloihin (Allen ym., 2008). Ilman lapsuudessa koettua turvallista ja

johdonmukaista vanhemman peilausta siirtyminen esimentalisaation tiloihin voi tapahtua herkemmin, ja etenkin niille, joilla on persoonallisuushäiriö, se on tyypillistä (Fonagy & Luyten, 2018).

Vaikka vanhemman peilaaminen on lapsen mentalisaatiokyvyn kehityksen kannalta tärkeää, on kuitenkin tilanteita, joissa vanhemman peilaaminen ei aina onnistu. Peilaaminen voi puuttua kokonaan tai vanhempi voi peilata lapsen tunnetta siten, ettei hänen tunneilmaisunsa vastaa lapsen kokemaa tunnetta. Tilanteiden toistuessa riskinä on, että lapsi sisäistää vanhemman ilmaiseman tunteen ilman, että tunnistaa sitä omakseen, ja lapsen minäkokemukset jäävät hänelle itselleen vieraiksi (engl. *alien-self*) (Fonagy & Target, 2000; Luyten & Fonagy, 2015). Hajanaiset tai tyhjät minuuden kokemukset ovat tyypillisiä persoonallisuuden haasteissa (Konjusha ym., 2021).

Lapsuudessa koettu kaltoinkohtelu voi häiritä lapsen mentalisaatiokyvyn kehittymistä erityisesti, jos vanhemman kyky ymmärtää lapsen mielentiloja on heikko. Jos vanhempi reagoi lapsen tunteeseen ikään kuin kokisi saman tunteen itse, eikä peilaa sitä lapsen kokemuksena, rajat omien ja toisten tunteiden välillä voivat häiriintyä (Fonagy ym., 2002). Vanhemmat, joilla on heikko mentalisaatiokyky, saattavat tulkita lapsen mielentiloja omien vääristymiensä kautta, esimerkiksi reagoimalla niihin vihalla, jolloin vanhemman mieleen tukeutuminen on lapselle pelottavaa ja vaarallista (Slade, 2005). Siksi kaltoinkohdelluilla lapsilla mentalisaatiokyky voi kehittyä heikosti (Lorenzini ym., 2018), mikä taas lisää riskiä psyykkisten haasteiden kehittymiselle (Luyten & Fonagy, 2015).

1.2 Varmuus omien ja toisten mielentilojen ymmärtämisestä

Varmuus omien ja toisten mielentilojen ymmärtämisestä tarkoittaa sitä, kuinka hyvin yksilö kokee ymmärtävänsä sekä omia että toisten tunteita, ajatuksia ja aikomuksia: toisin sanoen, kuinka hyväksi yksilö arvioi oman mentalisaatiokykynsä (Müller ym., 2023). Mielentilojen ymmärtämiseen liittyy kuitenkin aina epävarmuutta, koska toisen ajatuksia ja tunteita voidaan vain päätellä hänen eleidensä, puheensa ja tilanteen kontekstin perusteella (engl. *imaginative leap*) (Allen ym., 2008; Fonagy & Target, 2006). Myöskään itsensä ymmärtäminen ei ole aina suoraviivaista, sillä etenkin vahvojen tunteiden yhteydessä kyky mentalisoida itseään heikkenee (Fonagy & Target, 2006). Näin ollen liian korkea varmuus omista ja toisten mielentiloista voidaan nähdä heikentyneenä mentalisaatiokyvyn muotona. Mentalisaatiokyvyn kannalta on kiinnostavaa, onko yksilön varmuus omien ja toisten mielentilojen ymmärtämisestä tasapainossa. Henkilöille, joilla on persoonallisuuden haasteita, on

tyypillistä, että tämä varmuus on epätasapainossa (Bateman ym., 2019; Jurist ym., 2025; Müller ym., 2023; Simonsen & Euler, 2019).

Käsitykset omasta mentalisaatiokyvystä voidaan jakaa kolmeen eri mentalisaation muotoon sen mukaan, kuinka varmaksi yksilö kokee omien ja toisten mielentilojen tulkitsemisen: toimiva mentalisaatio, hypermentalisaatio ja hypomentalisaatio (Bateman & Fonagy, 2016; Luyten ym., 2020). Toimivassa mentalisaatiossa yksilö on varmempi omien mielentilojensa ymmärtämisestä kuin toisten mielentilojen tulkitsemisesta, mikä kuvastaa realistista käsitystä mielen toiminnasta (Müller ym., 2023). Hypermentalisaatio ja hypomentalisaatio puolestaan ovat heikentyneen mentalisaatiokyvyn muotoja.

1.2.1 Hypermentalisaatio

Hypermentalisaatioksi kutsutaan mentalisaation muotoa, jossa yksilö tekee tulkintoja toisten mielentiloista ilman riittävää havaittavissa olevaa perustaa ja uskoo liiallisen vahvasti tulkintojensa paikkansapitävyyteen (Sharp ym., 2011; Sharp ym., 2025). Tulkinnat ovat usein monimutkaisia ja johdettu epäjohdonmukaisten syy-seurausketjujen pohjalta (Sharp ym., 2011). Hypermentalisoiva yksilö saattaa kokea itse olevansa hyvinkin taitava ymmärtämään omia ja toisten sisäisiä tiloja (Bateman & Fonagy, 2016). Itseen ja toisiin kohdistuvalla mentalisaation ulottuvuudella hypermentalisaatio näkyy siten, että yksilö ajattelee toisten tuntevan tai ajattelevan samalla tavalla kuin hän itse kokee, jolloin omien ja toisten mielentilojen erottaminen vaikeutuu (McLaren ym., 2022; Sharp, 2014; Sharp ym., 2025). Hypermentalisaatio aktivoituu tyypillisesti emotionaalisesti kuormittavissa tilanteissa, joissa kyky tulkita toisten tunteita joustavasti ja tilannetekijät huomioiden heikkenee (McLaren ym., 2022).

On tavanomaista, että joissain tilanteissa niin omien kuin toisten aitojen mielentilojen tavoittaminen on haastavaa (Vazire, 2010). Toimivassa mentalisaatiossa yksilö tunnistaa, että toisten mielentilojen tulkintaan liittyy aina epävarmuutta, ja arvioi ymmärtävänsä omia mielentilojaan varmemmin kuin toisten mielentiloja (Müller ym., 2023). Joillekin ihmisille toisten mielentiloihin liittyvä epävarmuus voi tuntua erityisen epämiellyttävältä ja tällöin epävarmuutta pyritään lievittämään tulkitsemalla toisten mieltä omien mielentilojen mukaisesti, hypermentalisoimalla (Sharp & Vanwoerden, 2015). Tällöin yksilö voi arvioida ymmärtävänsä toisten mielentiloja jopa paremmin kuin omiaan, mikä heijastaa mentalisaation epätasapainoa.

Hypermentalisaatio on yhteydessä laajasti psyykkisiin haasteisiin, mutta eniten tutkimustietoa on sen yhteydestä epävakaiseen persoonallisuushäiriöön, jolle on tyypillistä voimakas tunne-elämän epävakaus ja ihmissuhdevaikeudet (Cortés-García ym., 2021; Jurist ym., 2025; McLaren ym., 2022; Sharp ym., 2011; Somma ym., 2019; Tsui ym., 2025).

Hypermentalisoiva yksilö voi ajautua herkemmin ristiriitoihin sosiaalisissa tilanteissa sen seurauksena, että hän on virheellisesti tulkinnut toisen tunteita ja aikomuksia tai hän tulkitsee omia tunnereaktioitaan irrallaan tilanteen todellisesta kontekstista, mikä puolestaan vaikeuttaa tunteiden säätelyä (Sharp ym., 2011).

1.2.2 Hypomentalisaatio

Hypomentalisaatio kuvaa mentalisaation muotoa, jossa kyky ymmärtää omia ja toisten mielentiloja on heikentynyt, ja varmuus mielentiloista on matalaa (Bateman & Fonagy, 2016). Hypomentalisaatio ilmenee usein kapeina ja yksinkertaistavina tulkintoina omasta tai toisten käyttäytymisestä ilman kykyä huomioida mielentilojen monimutkaisuutta tai vaihtoehtoisia näkökulmia (Bateman & Fonagy, 2016). Hypomentalisaatioon liittyy esimentalisaation tiloista psyykinen yhtäpitävyys (Fonagy ym., 2016), jossa yksilö pitää omaa sisäistä kokemusmaailmaansa ainoana todellisuutena eikä kykene erottamaan omia mielentilojaan ulkoisesta todellisuudesta tai tarkastelemaan toisen mieltä erillisenä omastaan (Fonagy ym., 2002). Tässä tutkimuksessa tutkitaan matalaa mielentilojen varmuutta, joka on hypomentalisaation keskeisin piirre.

Hypomentalisaatio on tutkimusten mukaan laajasti yhteydessä psyykkisiin haasteisiin (Auger ym., 2025; Bliksted ym., 2019; Fonagy & Luyten, 2016; Galvez-Merlin ym., 2023; Jurist ym., 2025; Roux ym., 2015). Hypomentalisaatiossa on tyypillistä keskittyä enemmän ulkoisten, konkreettisten asioiden hallintaan kuin ihmissuhteisiin tai sisäisiin psykologisiin kokemuksiin, sillä omien ja toisten tunteiden tunnistaminen on vaikeampaa kuin konkreettiset teot (Auger ym., 2025; Jurist ym., 2025). Tällöin toisten käyttäytymistä tulkitaan usein pelkästään näkyvien tekojen tai seurausten kautta ilman ymmärrystä niiden taustalla vaikuttavista mielentiloista. Toisin kuin hypermentalisaatiossa, jossa toisten mielentiloihin liitetään liikaa merkityksiä, hypomentalisaatiossa mielentiloja ei huomioida riittävästi, mikä voi johtaa emotionaaliseen etäisyyteen ja vaikeuksiin sosiaalisessa vuorovaikutuksessa.

1.3 Vaativan persoonallisuuden piirteet

Vaativan persoonallisuuden piirteitä ovat muun muassa yksityiskohtiin keskittyminen, täydellisyyden tavoittelu, ylenpalttinen panostaminen työhön ja tuottavuuteen, ylenmääräinen tunnollisuus, kyvyttömyys antaa tehtäviä jaettavaksi muille, pikkutarkkuus ja itsepäisyys (Diedrid & Voderholzer, 2015). Uuden, piirreperusteisen mallin mukaan vaativuuden ydinpiirre on jäykkä perfektionismi (Pinto ym., 2022), joka tarkoittaa joustamattomia vaatimuksia virheettömyydestä ja täydellisyydestä sekä omassa että toisten toiminnassa (American Psychiatric Association [APA], 2013). Sitä täydentävät muut keskeiset piirteet, eli tarpeeton käyttäytymiseen tai tehtäviin juuttuminen (engl. *perseveration*), läheisten ihmissuhteiden välttäminen sekä rajoittunut tunneilmaisus (Pinto ym., 2022). Vaativan persoonallisuuden piirteet korostuvat erityisesti tilanteissa, joissa yksilö kokee voimakasta stressiä (Diaconu & Turecki, 2009). Tämä voi viitata siihen, että emotionaalista kuormitusta pyritään hallitsemaan lisäämällä työntekoa, tavoittelemalla täydellisyyttä tai korostamalla saavutuksia.

Tämän tutkimuksen painopiste on vaativan persoonallisuuden piirteissä, ei diagnoosissa, sillä epäadaptiivisia persoonallisuuspiirteitä esiintyy myös ilman, että persoonallisuushäiriön diagnosikriteerit täyttyisivät. Persoonallisuuspiirteet ovat jatkuvia eli niitä voi esiintyä yksilöllä laajuudeltaan vaihtelevasti (Krueger & Eaton, 2010; Krueger & Markon, 2014; Widiger & Trull, 2007). Jo pelkät vaativuuden piirteet voivat heikentää hyvinvointia, toimintakykyä ja ihmissuhteiden laatua (Kantor, 2016; Pinto ym., 2022). Kun piirteet esiintyvät äärimmäisinä ja aiheuttavat yksilölle merkittävää toimintakyvyn laskua tai kärsimystä, tila voidaan luokitella persoonallisuushäiriöksi (American Psychiatric Association [APA], 2013). Vaativa persoonallisuus (engl. *obsessive-compulsive personality disorder*, *OCPD*) vastaa ICD-10-luokituksen anankastista persoonallisuutta ja ICD-11-luokituksen anankastista piirrealuetta (WHO, 1992; WHO, 2019).

Vaativan persoonallisuuden piirteet ovat väestössä yleisiä ja aiheuttavat merkittäviä taloudellisia seurauksia yhteiskunnalle. Piirteet ovat yhteydessä työuupumukseen, stressiin ja masennukseen, mikä voi johtaa tuottavuuden heikkenemiseen (Atroszko ym., 2020; Raiskila ym., 2013; Rössler ym., 2015) sekä lisätä terveydenhuollon kustannuksia (Soeteman ym., 2008). Siksi vaativan persoonallisuuden piirteiden taustatekijöiden ja yhteyksien ymmärtäminen on tärkeää.

Vaativan persoonallisuuden piirteet ovat tietyssä määrin hyödyllisiä, mutta muuttuvat haitallisiksi esiintyessään liiallisina tai joustamattomina (Samuel & Widiger, 2008). Useat piirteet, kuten työteliäisyys, sinnikkyys ja itsekuri, ovat arvostettuja piirteitä tehokkuuteen pyrkivässä yhteiskunnassamme, ja niistä saadaan usein kiitosta (Paykel & Prusoff, 1973). Vaativien piirteiden kehittyminen voi osittain juontua lapsuudessa omaksutusta mallioppimisesta, vanhemman vaativasta ja kontrolloivasta suhtautumistavasta lapseen (Carr, 1974; Villemarette-Pittman ym., 2004) tai kasvuympäristöstä, jossa lapsi saa huolenpitoa ja hyväksyntää ensisijaisesti suoritustensa kautta (Lyddon & Sherry, 2001). Toisaalta ympäristötekijöiden vaikutuksen lisäksi synnynnäinen temperamentti luo pohjan persoonallisuuden kehittymiselle, ja vaativan persoonallisuuden piirteet ovat osittain periytyviä (Gjerde ym., 2015; Torgersen ym., 2000). Erään teorian mukaan osalle ihmisistä vaativan persoonallisuuden piirteet voivat kehittyä keinona hallita pinnan alla kytevää aggressiivisuutta, impulsiivisuutta ja oman käyttäytymisen säätelyn vaikeutta pyrkimällä tiukkaan järjestäytyneisyyteen ja kontrolliin (Villemarette-Pittman ym., 2004). Perfektionismi lapsuudessa ennustaa vaativan persoonallisuuden piirteitä nuoruudessa (Sametoğlu ym., 2022).

Vaativan persoonallisuuden piirteet voivat aiheuttaa ristiriitoja ihmissuhteissa, sillä yksilö saattaa olla kontrolloiva, kokea vain omat tapansa toimia ja ajatella oikeiksi tai yrittää vaikuttaa muihin saadakseen heidät omaksumaan omat näkemyksensä esimerkiksi moraalikäsitteistä (Pinto ym., 2022). Tyypillistä on myös kriittisyys muita ihmisiä, erityisesti kumppania, kohtaan sekä urakeskeisyys (Diaconu & Turecki, 2009). Henkilöille, joilla on paljon vaativan persoonallisuuden piirteitä, on usein helpompaa osoittaa toisia kohtaan vihaa, turhautumista tai ärtymystä kuin lämpöä ja lempeyttä (Bailey, 1998). Sopeutuminen tavalliseen perhearkeen, joka voi olla ajoittain hyvinkin kaottista, voi olla erityisen haastavaa (Diaconu & Turecki, 2009).

Toisaalta korkea määrä vaativan persoonallisuuden piirteitä aiheuttaa haittaa myös yksilölle itselleen, sillä ne ovat transdiagnostisia tekijöitä, jotka voivat johtaa merkittävään ahdistukseen ja toimintakyvyn heikkenemiseen (Egan & Egan, 2014; Limburg ym., 2017; Rice & Aldea, 2006). Täydellisyyden tavoittelu voi vaikeuttaa asioiden saattamista loppuun, ja armoton itsekritiikki omia virheitä kohtaan aiheuttaa toistuvaa mielipahaa (Pinto ym., 2022). Lisäksi jatkuva suorituskeskeisyys myös vapaa-ajalla ja harrastuksissa saattaa lisätä kuormitusta (Pinto ym., 2022). Vaativille tyypillisiä ovat myös kognitiivisesti vääristyneet ajatusmallit, kuten mustavalkoisuus, liioittelu ja katastrofijattelu erityisesti omia virheitä

kohtaan (Bailey, 1998). Lisäksi päätöksenteon vaikeudet ovat yleisiä (Frost & Shows, 1993). Henkilöille, joilla on paljon vaativan persoonallisuuden piirteitä, on tyypillistä mielialojen epävakaas, eli mielialat vaihtelevat nopeasti, ja tunteet koetaan voimakkaina (Bowen ym., 2015). Vaativan persoonallisuuden piirteet ennustavat itsetuhoisia ajatuksia, itsensä vahingoittamista ilman itsemurha-aikomusta ja itsemurhayrityksiä (Bowen ym., 2019; Diaconu & Turecki, 2009).

1.4 Mentalisaatiokyvyn yhteys vaativan persoonallisuuden piirteisiin

Epäadaptiivisiin persoonallisuuspiirteisiin liittyy usein heikentynyt kyky ymmärtää omia ja toisten mielentiloja, mikä voi näkyä yksilön käyttäytymisessä, tunne-elämässä ja ihmissuhteissa (Bora, 2021; Fonagy ym., 2002; Fonagy & Bateman, 2016; Zettl ym., 2020). Mentalisaatiokyvyn puutteita on tarkasteltu myös persoonallisuushäiriöille altistavina, transdiagnostisina riskitekijöinä (Bateman & Fonagy, 2016). Tutkimus persoonallisuuden haasteiden ja mentalisaatiokyvyn välisestä yhteydestä painottuu kuitenkin eniten epävakaaseen persoonallisuushäiriöön. Mentalisaatiokyvyn puutteet voivat ilmetä eri persoonallisuushäiriöissä eri tavoin riippuen siitä, millaisena epätasapaino mentalisaation ulottuvuuksien sisällä näyttäytyy (Luyten ym., 2019). Joidenkin tutkimusten mukaan tietyille persoonallisuushäiriöille, kuten epävakaalle persoonallisuudelle, on tyypillisempää hypermentalisaatio (Jurist ym., 2025; Sharp ym., 2011), kun taas toisissa, kuten antisosiaalisessa persoonallisuushäiriössä, hypomentalisaatiota voi esiintyä useammin (Newbury-Helps ym., 2017). Osalle persoonallisuushäiriöistä, kuten grandioottiselle narsismille, näyttäisi puolestaan olevan ominaista liian korkea varmuus mielentiloista (Duval ym., 2018). Tässä tutkimuksessa mentalisaatiokykyä tarkastellaan tutkimalla itseen ja toisiin kohdistuvaa mentalisaation ulottuvuutta henkilöillä, joilla on vaativan persoonallisuuden piirteitä. Tarkoituksena on selvittää, onko hypermentalisaatio tai poikkeavan matala tai korkea varmuus mielentiloista, yhteydessä vaativan persoonallisuuden piirteisiin.

Aiemmissä tutkimuksissa on havaittu, että henkilöille, joilla on vaativa persoonallisuus, on haastavampaa osoittaa empatiaa tai omaksua toisen henkilön näkökulma (Cain ym., 2015; Xiao ym., 2023). Vaikeus asettua toisen näkökulmaan voi selittää osittain vaativan persoonallisuuden vuorovaikutusongelmia (Henderson & Horowitz, 2006; Hopwood ym., 2011; Horowitz ym., 2006; Hummelen ym., 2008). Heikomman empatiakyvyn ja ihmissuhteissa kontrolloivan otteen vuoksi toiset ihmiset voidaan nähdä välineinä omien tavoitteiden saavuttamiseksi pikemminkin kuin tasavertaisina yksilöinä (Hummelen ym.,

2008). Vaativan persoonallisuuden piirteisiin kuuluu usein ylikorostunut työskentely tai suorituskeskeinen suhtautuminen esimerkiksi liikuntaan (Atroszko ym., 2020; Tang ym., 2023). Ilmiötä voidaan tarkastella mentalisaation näkökulmasta. Liiallinen tuotteliaisuus saattaa heijastaa pyrkimystä hallinnan tunteen saavuttamiseen toiminnan kautta silloin, kun taustalla on kokemuksia, joita yksilö ei ole kyennyt mentalisoimaan (Luyten ym., 2019).

Mentalisaatiokyvyn ja epäadaptiivisten persoonallisuuspiirteiden välistä suhdetta on tarkasteltu myös mielentiloja koskevan varmuuden näkökulmasta. On esitetty, että sekä matala että korkea varmuus omista ja toisten mielentiloista voi olla yhteydessä persoonallisuuden haasteisiin, kun taas keskitason varmuus mielentiloista on yhteydessä vähäiseen määrään epäadaptiivisia persoonallisuuspiirteitä (Müller ym., 2023). Näin ollen varmuudella mielentiloista ja epäadaptiivisilla persoonallisuuspiirteillä olisi U:n muotoinen yhteys, jossa sekä liian matala että liian korkea varmuus olisi haitallista. Kuitenkaan osa tutkimuksista ei ole havainnut U:n muotoista yhteyttä (Müller ym., 2021; Spitzer ym., 2021). Koska kuitenkin mentalisaatioteorian mukaan toimiva mentalisaatiokyky edellyttää, että yksilö tunnistaa omia ja toisten mielentiloja, muttei toisaalta voi koskaan olla niistä täysin varma, on tässä tutkimuksessa hyödyllistä tutkia, ovatko sekä matala että korkea varmuus yhteydessä vaativaan persoonallisuuteen.

Mentalisaatiokyvyn ja vaativan persoonallisuuden piirteiden välistä yhteyttä on tutkittu hyvin vähän, ja tutkimustulokset ovat olleet osittain ristiriitaisia. On havaittu, että vaativan persoonallisuuden piirteistä keskeisin, jäykkä perfektionismi, on yhteydessä hypermentalisaatioon (Fossati ym., 2017). Toisaalta erään tutkimuksen mukaan heikentynyt reflektiokyky on yhteydessä persoonallisuushäiriöiden A- ja B-klustereihin, mutta ei ryhmään C, johon vaativa persoonallisuus kuuluu (Nazzaro ym., 2017). Tällä hetkellä vakuuttavin tutkimusnäyttö hypoteesille, jonka mukaan hypomentalisaatio liittyy vaativan persoonallisuuden piirteisiin, perustuu Juristin ja kumppaneiden (2025) tutkimukseen. Toisin kuin muissa aiemmissa tutkimuksissa, joissa on tutkittu mentalisaatiolle läheisiä mutta erillisiä käsitteitä, kuten metakognitiota tai yksittäisiä persoonallisuuspiirteitä, kyseisessä tutkimuksessa tarkasteltiin hypomentalisaation ja hypermentalisaation yhteyttä vaativaan persoonallisuuteen.

Juristin ja kumppaneiden (2025) tutkimuksessa vaativan persoonallisuuden piirteet ennustivat korkeampaa taipumusta hypomentalisaatioon, mutta eivät ennustaneet hypermentalisaatiota. On kuitenkin huomioitava, että toisin kuin tässä tutkimuksessa, kyseisessä tutkimuksessa

mitattiin ainoastaan toisiin, mutta ei itseen kohdistuvaa mentalisaatiokykyä. Henkilöillä, joilla on paljon vaativan persoonallisuuden piirteitä, kyky mentalisoida toisia saattaa olla heikentynyt verrattuna kykyyn ymmärtää omia mielentilojaan (Cain ym., 2015; Jurist ym., 2025). Näin ollen on tarpeen tutkia tarkemmin, miten varmuus mielentiloista on yhteydessä vaativan persoonallisuuden piirteisiin sekä itseen että toisiin kohdistuvan mentalisaation näkökulmasta.

1.5 Haitalliset lapsuuden kokemukset

Lapsen perusturvallisuuden kehittymisen kannalta on tärkeää, että lapsi oppii luottamaan toisiin ihmisiin ja kokee, että häntä ja hänen rajojaan arvostetaan ja hänen tarpeisiinsa vastataan (Bowlby, 1988). Turvallisissa vuorovaikutussuhteissa lapsi oppii jäsentämään maailmaa kokemustensa pohjalta. Haitallisilla lapsuuden kokemuksilla, (engl. *Adverse Childhood Experiences*, ACE) eli monimuotoisella joukolla lapsuudessa koettuja negatiivisia, mahdollisesti traumaattisia kokemuksia, voi puolestaan olla pitkäaikaisia vaikutuksia lapsen kehitykseen, mielenterveyteen ja ihmissuhteisiin (Felitti ym., 1998; Hietämäki ym., 2023; Kessler ym., 2010; Poole ym., 2018). Kansainvälisesti käytetty ACE-käsite nousi merkittävästi esille Felittin ja kumppaneiden (1998) toteuttaman laajan tutkimuksen myötä, jossa todettiin haitallisten lapsuuden kokemusten yhteys myöhempiin mielenterveys- ja terveysongelmiin. Tämä tutkimus loi perustan ACE-tutkimukselle, ja sen tuloksia on sittemmin vahvistettu monilla eri aloilla ympäri maailmaa (Hughes ym., 2017).

Negatiiviset kokemukset voivat tapahtua kotona tai kodin ulkopuolella ja vanhempien tai perheen ulkopuolisten henkilöiden toimesta. Haitallisia kokemuksia ovat esimerkiksi henkinen, fyysinen tai seksuaalinen väkivalta, vanhempien toisiinsa kohdistama väkivalta ja sen todistaminen, vanhempien päihtyneisyys lapsen seurassa, taloudelliset vaikeudet, perustarpeiden ja huolenpidon puuttuminen, vanhempien mielenterveysongelmat, kiusaamiskokemukset tai vanhemman menettäminen (Hietämäki ym., 2023).

Lapsuudessa koetut kielteiset tapahtumat esiintyvät usein samanaikaisesti, jolloin yksilö altistuu useille haitallisille kokemuksille (Kessler ym., 1997). Erityisesti hyvin varhaisessa lapsuudessa koetut kokemukset voivat vaikuttaa lapsen kehitykseen merkittävästi myös neurobiologisella tasolla. Tämä liittyy siihen, että lapsuudessa aivojen kehitys on erityisen muovautuvaa ja herkkää ympäristön vaikutuksille (Gee, 2021). Kuitenkaan lapsuudessa koetut negatiiviset kokemukset eivät välttämättä vaikuta lapseen yhtä negatiivisesti, jos hänen

elämässään on suojaavia tekijöitä, kuten sosiaalista tukea tai kokemus arvostetuksi tulemisesta (Hietamäki ym., 2023).

Lapsuudessa koetut haitalliset kokemukset voivat heikentää hyvinvoinnin kokemusta aikuisuudessa (Hughes ym., 2016; Nahar ym., 2025) ja ovat yhteydessä myöhempiin mielenterveyden haasteisiin (Anda ym., 2006; Clark ym., 2010; Pirkola ym., 2005) sekä itselle vahingolliseen käyttäytymiseen, kuten itsemurhayrityksiin (Bellis ym., 2014; Thompson ym., 2019). Haitallisten kokemusten vaikutukset ovat kumulatiivisia, eli mitä enemmän ja mitä moninaisempia vaikeat kokemukset ovat olleet, sitä voimakkaampia niiden vaikutukset ovat aikuisuudessa (Hughes ym., 2016).

1.6 Haitallisten lapsuuden kokemusten yhteys vaativan persoonallisuuden piirteisiin

Lapsuudessa koettujen haitallisten kokemusten yhteys epädaptiivisiin persoonallisuuspiirteisiin ja persoonallisuushäiriöihin on todettu useassa tutkimuksessa (Battle ym., 2004; Chiesa & Fonagy, 2014; de Carvalho ym., 2015; Migalova ym., 2025). Lapsuuden kokemukset ovatkin hyvin keskeisesti taustalla persoonallisuuden kehityksessä, joka tapahtuu ympäristön ja geenien vuorovaikutuksessa. Lapsuudessa kehittyneet mallit itsestä ja toisista ohjaavat ajattelua, tunteiden säätelyä ja ihmissuhteita myös myöhemmin aikuisuudessa (Fonagy ym., 2002). Mitä useampia haitallisia kokemuksia lapsuudessa on, sitä suurempi riski persoonallisuushäiriön kehittymiselle on aikuisuudessa (Felitti ym., 1998). Turvallinen kiintymyssuhde huoltajaan voi toimia suojaavana tekijänä, joka vähentää haitallisten kokemusten vaikutuksia ja ehkäisee myöhempien persoonallisuushäiriöiden kehittymistä (Bowlby, 1988).

Lapsuudessa koettu emotionaalinen kaltoinkohtelu voi heikentää itsetuntoa sekä vaikeuttaa tunteiden säätelyä tai kykyä luottaa ihmisiin. Tämä voi selittää sitä, että juuri emotionaalinen kaltoinkohtelu on merkittävä tekijä vaativan persoonallisuuden piirteiden kehittämisessä (Bernstein ym., 1998; Gray, 2024; Lobbestael ym., 2010; Roberts ym., 2008). On esitetty, että lapsuuden kaltoinkohtelun, erityisesti seksuaalisen hyväksikäytön, kokemukset voivat vaikuttaa siten, että yksilö aikuisena pyrkii ylenpalttisesti kontrolloimaan elämäänsä tavoittelemalla täydellisyyttä ja järjestystä, koska lapsena hänen henkilökohtaisia rajojaan on toistuvasti ylitetty (Bernstein ym., 1998; Roberts ym., 2008). Toisaalta heillä, jotka ovat kokeneet paljon haitallisia kokemuksia lapsuudessaan, on usein turvaton kiintymyssuhdetyyli, jolloin pelko hylätyksi tulemisesta voi johtaa kontrollintarpeeseen ja muihin vaativan

persoonallisuuden piirteisiin (Gray ym., 2024). Kontrollonnilla pyritään minimoimaan ympäristöstä koettua uhkaavaa epävarmuutta (Clark ym., 2020). Lapsuudessa ja nuoruudessa koulu on kodin lisäksi merkittävä kehitykseen vaikuttava ympäristö. Myös koulussa koetut haitalliset kokemukset, kuten kiusatuksi joutuminen, ovat yhteydessä vaativan persoonallisuuden kehittymiseen (Hengartner ym., 2013).

Haitalliset lapsuuden kokemukset ovat riskitekijöitä vaativan persoonallisuuden piirteiden kehittymiselle (Chiesa & Fonagy, 2014; Gray ym., 2024; Grover ym., 2007; Tyrka ym., 2009). Tutkimuksissa vaativaan persoonallisuuteen on liitetty erityisesti lapsuuden laiminlyöntiä ja kaltoinkohtelua koskevia kokemuksia. Esimerkiksi kokemukset siitä, että lapsi on joutunut huolehtimaan itse itsestään tai jäänyt ilman perustarpeita, kuten riittävää ravintoa tai vaateita, ovat olleet yhteydessä vaativaan persoonallisuuteen (Afifi ym., 2011). Lisäksi henkilöillä, joilla on vaativa persoonallisuushäiriö, on havaittu muita useammin kokemuksia lapsuuden kaltoinkohtelusta ja laiminlyönnistä, erityisesti tilanteissa, joissa huoltaja on kieltänyt tai vähätellyt lapsen tunteita, vetäytynyt emotionaalisesti tai kohdellut lasta sanallisesti kaltoin (Battle ym., 2004).

Myös seksuaalisen hyväksikäytön kokemukset ovat tutkimusten mukaan yhteydessä vaativaan persoonallisuuteen. Yhteys on havaittu sekä kliinisessä vaativassa persoonallisuushäiriössä että subkliinisissä vaativan persoonallisuuden piirteissä (Battle ym., 2004; Grover ym., 2007). Lisäksi tutkimuksissa on havaittu yhteys vaativan persoonallisuuden piirteiden ja vanhempien kanssa koettujen konfliktien välillä (Hengartner ym., 2013). On kuitenkin syytä huomioida, että nämä havainnot kuvaavat yhteyksiä eivätkä kausaalisia suhteita, ja vaativan persoonallisuuden kehittymiseen vaikuttavat useat yksilölliset ja ympäristötekijät yhdessä.

Yhteenvedona voidaan todeta, että haitalliset lapsuudenkokemukset näyttävät olevan yhteydessä vaativan persoonallisuuden piirteisiin. Kuitenkin näiden yhteyksien taustalla vaikuttavat kehitykselliset prosessit ovat edelleen heikosti tunnettuja.

1.7 Mentalisaatiokyky haitallisten lapsuuden kokemusten ja vaativan persoonallisuuden piirteiden välittävänä tekijänä

Tutkimusten mukaan mentalisaatiokyky välittää lapsuuden kiintymyssuhteen vastoinkäymisten ja aikuisuuden toimintakyvyn välistä yhteyttä (Chiesa & Fonagy, 2014; Fossati ym., 2009; Fossati ym., 2011). Lapsuudessa koetut haitalliset kokemukset voivat vaikuttaa siihen, miten yksilö oppii tunnistamaan ja ymmärtämään omia sekä toisten

mielentiloja (Luyten & Fonagy, 2019). Toimiva mentalisaatio puolestaan toimii suojaavana tekijänä lapsuuden vaikeuksia vastaan, mutta jatkuvat haitalliset kokemukset ilman mahdollisuutta tukeutua toiseen ihmiseen voivat heikentää mentalisaatiokykyä ja lisätä haavoittuvuutta myöhemmille vastoinkäymisille (Brüne ym., 2015; Luyten & Fonagy, 2019).

Tutkimusten mukaan lapsuuden haitalliset kokemukset ovat yhteydessä heikompaan mentalisaatiokykyyn aikuisuudessa, etenkin toisten tunteiden tulkitsemisen osalta (Brüne ym., 2015; Chiesa & Fonagy, 2014). Lapsuudessa koetut rangaistukset ja muut haitalliset kokemukset voivat heikentää turvallisuuden tunnetta ja laukaista negatiivisia tunteita, mikä puolestaan vaikeuttaa toisten tunteiden tunnistamista sekä sosiaalista päättelyä, sillä huomio kiinnittyy omiin tunteisiin (Petersen ym., 2016). Lapsi voi oppia välttelemään toisten mielentilojen tulkitsemista, koska kokee toisten mielentilat uhkaavina ja pahantahtoisina (Fonagy & Bateman, 2016). Toisaalta lapsuuden epävarmat ja haitalliset olosuhteet voivat vaikuttaa lapseen myös siten, että hän oppii olemaan liiallisen huolissaan toisten mielentiloista. Tämä voi estää aitojen mielentilojen tunnistamista ja johtaa niiden vinoutuneeseen, usein negatiiviseen tulkintaan (Chiesa & Fonagy, 2014). Mentalisaatiokyvyn tavoin myös kyky sietää epävarmuutta kehittyy lapsuudessa emotionaalisen kehityksen ja hoivakokemusten kautta (Sanchez ym., 2016). Lapsuudessa koettu kaltoinkohtelu ja hyväksikäyttö voivat vaikuttaa siihen, että yksilön on vaikeaa sietää epävarmuutta sosiaalisissa tilanteissa (Gray ym., 2024), mikä on tyypillistä hypermentalisaatiolle.

Erään tutkimuksen mukaan lapsuuden haitalliset kokemukset ennustivat matalaa reflektiokykyä, joka puolestaan oli yhteydessä persoonallisuushäiriöiden, mukaan lukien vaativan persoonallisuuden, puhkeamiseen myöhemmin elämässä (Chiesa & Fonagy, 2014). Toisessa tutkimuksessa havaittiin, että vaativan persoonallisuuden piirteiden ja lapsuuden kaltoinkohtelun välistä yhteyttä välitti metakognitio (Gray ym., 2024). Lisäksi yhteyttä välittivät peräkkäisinä mediaattoreina kiintymysahdistus ja vaikeus sietää epävarmuutta (Gray ym., 2024). Kuitenkaan tutkimusta siitä, voisiko juuri mentalisaatiokyky välittää lapsuuden haitallisten kokemusten ja vaativan persoonallisuuden piirteiden välistä yhteyttä, ei ole toistaiseksi tehty, vaikka perusteet hypoteesin asettamiselle ovat vahvat.

Kiinnostavaa on tarkastella, selittääkö lapsuuden haitallisten kokemusten ja vaativuuden välistä yhteyttä matala varmuus mielentiloista tai hypermentalisaatio. Aiempaa tutkimusta eritellysti siitä, minkä tyyppiset mentalisaatiovaikeudet välittävät yhteyttä, on hyvin vähän ja vain muista persoonallisuushäiriöistä kuin vaativasta persoonallisuudesta tai sen piirteistä.

Tutkimusten perusteella erilaiset mentalisaatiovaikeudet voivat välittää lapsuuden haitallisten kokemusten ja persoonallisuuden piirteiden välistä yhteyttä. Esimerkiksi mielentiloja koskevan epävarmuuden on havaittu välittävän lapsuuden traumojen ja epävakaa persoonallisuuden piirteiden välistä yhteyttä sekä lapsuuden emotionaalisen kaltoinkohtelun ja epävakaiden tai narsististen piirteiden välistä yhteyttä (Duval ym., 2018; Knapen ym., 2025; Martin-Gagnon ym., 2023). Toisaalta liiallisen varmuuden toisten mielentiloista on havaittu välittävän lapsuudessa koetun roolien kääntymiseen ja grandioottiseen narsismin välistä yhteyttä (Duval ym., 2018). Näiden havaintojen perusteella on perusteltua olettaa, että vastaavanlainen yhteys lapsuuden haitallisten kokemusten, mentalisaatiovaikeuksien ja persoonallisuuspiirteiden välillä havaittaisiin myös vaativan persoonallisuuden kohdalla.

Yksilöiden ja yhteiskunnan kannalta on tärkeää ymmärtää paremmin vaativan persoonallisuuden piirteitä ja niiden taustalla vaikuttavia tekijöitä. Haitallisten lapsuuden kokemusten ja vaativan persoonallisuuden piirteiden välinen yhteys on todettu useassa tutkimuksessa (Afifi ym., 2011; Hengartner ym., 2013). Kuitenkaan kaikille, jotka ovat kokeneet lapsuudessa haitallisia kokemuksia, ei kehity vaativan persoonallisuuden piirteitä (Gunay-Oge ym., 2020; Zakiei ym., 2017). Siksi on tärkeää tutkia, mitkä tekijät voivat selittää tai muokata tätä yhteyttä.

1.8 Tutkimuskysymykset ja hypoteesit

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, onko mentalisaatiokyky yhteydessä vaativan persoonallisuuden piirteisiin. Mentalisaatiokykyä tarkastelen tarkemmin 1) poikkeavan korkeana varmuutena omista ja toisten mielentiloista, 2) hypermentalisaationa eli omien ja toisten mentalisaation välisenä epätasapainona sekä 3) poikkeavan matalana varmuutena omista ja toisten mielentiloista. Lisäksi tutkimuksessa selvitetään, ovatko lapsuuden haitalliset kokemukset yhteydessä vaativan persoonallisuuden piirteisiin. Jos yhteyksiä havaitaan, tutkitaan, välittääkö hypermentalisaatio tai matala varmuus mielentiloista lapsuuden haitallisten kokemusten ja vaativan persoonallisuuden piirteiden välistä yhteyttä.

Aiemmissä tutkimuksissa on tarkasteltu lapsuuden haitallisten kokemusten ja vaativan persoonallisuuden välistä yhteyttä (Chiesa & Fonagy, 2014; Gray ym., 2024), mutta mentalisaatiokyvyn roolia tämän yhteyden selittäjänä ei ole tutkittu. Kaiken kaikkiaan tutkimusta siitä, mitkä mentalisaation muodot ovat yleisiä henkilöillä, joilla on vaativan persoonallisuuden piirteitä, ei juurikaan ole. Ainoa tiedossa oleva tutkimus aiheesta on Juristin ja kumppaneiden (2025) tuore tutkimus, joka rajautuu vaativan persoonallisuushäiriön

diagnoosin saaneisiin. Tutkimukseni tavoitteena on laajentaa aiheeseen liittyvää tutkimusta suomalaisista koostuvalla aineistolla ja tutkia piirteitä muutenkin kuin vaativan persoonallisuushäiriön diagnoosin saaneilla. Tämä näkökulma heijastaa laajempaa muutosta persoonallisuushäiriöiden tutkimuksessa, jossa kategoristen luokitusten sijaan korostetaan piirteiden jatkuvuutta (Crawford ym., 2011).

Tässä tutkimuksessa pyritään vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin. Kahden ensimmäisen tutkimuskysymyksen osalta tarkastellaan mahdollisia U-muotoisia, epälineaarisia yhteyksiä.

1. Ovatko poikkeavan matala ja poikkeavan korkea varmuus omista mielentiloista yhteydessä vaativan persoonallisuuden piirteisiin?
2. Ovatko poikkeavan matala ja poikkeavan korkea varmuus toisten mielentiloista yhteydessä vaativan persoonallisuuden piirteisiin?
3. Onko hypermentalisaatio, yhteydessä vaativan persoonallisuuden piirteisiin?
4. Ovatko lapsuuden haitalliset kokemukset yhteydessä vaativan persoonallisuuden piirteisiin?
5. Välittävätkö erilaiset mentalisaation vaikeudet lapsuuden haitallisten kokemusten ja vaativan persoonallisuuden piirteiden välistä yhteyttä?
  - a. Välittääkö matala varmuus mielentiloista yhteyttä?
  - b. Välittääkö hypermentalisaatio yhteyttä?

Aiemman tutkimuksen perusteella (Afifi ym., 2011; Fossati ym., 2017; Gray ym., 2024; Jurist ym., 2025; Müller ym., 2023) voidaan asettaa seuraavat hypoteesit:

1. Poikkeavan matala ja poikkeavan korkea varmuus omista mielentiloista ovat yhteydessä vaativan persoonallisuuden piirteisiin.
2. Poikkeavan matala ja poikkeavan korkea varmuus toisten mielentiloista ovat yhteydessä vaativan persoonallisuuden piirteisiin.
3. Hypermentalisaatio on yhteydessä vaativan persoonallisuuden piirteisiin.
4. Lapsuuden haitalliset kokemukset ovat yhteydessä vaativan persoonallisuuden piirteisiin.
5. Matala varmuus mielentiloista välittää lapsuuden haitallisten kokemusten ja vaativan persoonallisuuden välistä yhteyttä.

2 Menetelmät

2.1 Osallistujat ja aineisto

Tämän tutkimuksen aineisto on kerätty osana Taloudellisen väkivallan yleisyys ja psykologiset taustatekijät -tutkimusta. Aineistonkeruu tapahtui touko-syyskuussa vuonna 2025. Tutkimuksen aineisto kerättiin rekrytoimalla tutkimukseen osallistujia eri tavoilla. Markkinatutkimusyriitys Bilendi Oy keräsi noin 2000 henkilön otoksen suomalaisesta aikuisväestöstä rekrytointipaneelista. Sukupuoli, ikä ja asuinalue satunnaistettiin. Lisäksi tutkimusryhmä tilasi 7000 henkilön satunnaisotannon Digi- ja väestötietoviraston rekisteritietojen perusteella. Valituille henkilöille toimitettiin kysely postitse. Rekrytointia tehostettiin myös sosiaalisen median ja perinteisen median kanavilla, postituslistojen avulla sekä paperimainoksilla.

Kyselyyn vastaamisen aloitti yhteensä 3417 ihmistä, joista 2721 saatiin markkinatutkimusyriitys Bilendi Oy:ltä, 557 Digi- ja väestötietoviraston rekisteriotoksesta ja 139 muilta kanavilta. Tutkimusaineistoon sisällytettiin vain henkilöt, jotka antoivat suostumuksensa tutkimukseen ($n = 3313$). Tutkimuksen sisäänottokriteerinä oli osallistujien täysi-ikäisyys ja suomenkielisyys. Aineistosta poistettiin alaikäiset ($n = 2$) sekä pienen määrän vuoksi henkilöt, jotka ilmoittivat sukupuolekseen muun kuin nainen tai mies tai eivät halunneet kertoa sukupuoltaan ($n = 13$). Lisäksi tässä vaiheessa 3295 tutkittavan aineistosta poistettiin tutkittavat, joilla oli yhtään puuttuvia arvoja käytetyissä mittareissa tai taustamuuttujien arvoissa ($n = 744$). Tutkittavia jäi jäljelle 2554.

2.2 Mittarit ja muuttujat

2.2.1 Taustamuuttujat

Vastaajilta kerättiin kyselyssä erilaisia demografisia muuttujia, joista tässä tutkielmassa tarkasteltiin ikää, sukupuolta ja koulutustaustaa. Koulutustaso tarkoittaa korkeinta suoritettua koulutustasoa, ja vastausvaihtoehdot olivat 1 = peruskoulu, kansakoulu tai keskikoulu, 2 = ammattikoulu tai opistotutkinto, 3 = ylioppilastutkinto, 4 = alempi korkeakoulututkinto, 5 = ylempi korkeakoulututkinto ja 6 = tohtorin- tai lisensiaatintutkinto.

2.2.2 Varmuus omista ja toisten mielentiloista

Mentalisaatiokykyä mitattiin Certainty About Mental States Questionnaire (CAMSQ) -kyselyllä (Müller ym., 2023). CAMSQ mittaa sitä, millä varmuudella yksilö arvioi kykenevänsä ymmärtämään sekä omia että toisten tunteita, ajatuksia ja motiiveja. CAMSQ-kysely sisältää 20 väitettä, joista 10 arvioi, kuinka usein yksilö ymmärtää omia mielentilojaan (esimerkiksi *"Tunnistan perimmäiset toiveeni ja mielihaluni"*) ja 10 arvioi, kuinka usein ymmärtää toisten mielentiloja (esimerkiksi *"Tiedän milloin muut salaavat ajatuksiaan"*). Arviointiskaala on Likert-asteikolla 1–7 (1 = ei milloinkaan, 7 = aina). CAMSQ-mittari käännettiin suomeksi käännös-takaisinkäännös-prosessin avulla, ja prosessiin osallistuivat aiheen asiantuntijat (<https://osf.io/4rbmg/>).

Mentalisaatiokykyä arvioitiin tässä tutkimuksessa kolmen muuttujan avulla: 1) varmuus omista mielentiloista (CAMSQ-S), 2) varmuus toisten mielentiloista (CAMSQ-O) ja 3) itsen ja toisten välisen varmuuden ristiriita (CAMSQ-H). Varmuus omista mielentiloista ja varmuus toisten mielentiloista -muuttujat muodostettiin laskemalla kummankin osa-alueen väittämien keskiarvo. Korkeampi pistemäärä kuvaa suurempaa itse arvioitua varmuutta omista tai toisten mielentiloista, kun taas matalampi pistemäärä kuvaa vähäisempää varmuutta.

Lisäksi muodostettiin hypermentalisaatiota mittaava jatkuva erotusmuuttuja, joka kuvaa eroa omien ja toisten mielentilojen varmuuden välillä. Erotusmuuttuja perustuu CAMSQ-mittarin kehittäjien (Müller ym., 2023) esittämään tapaan operationalisoida hypermentalisaatio. Muuttuja laskettiin vähentämällä omien mielentilojen varmuuden keskiarvo toisten mielentilojen varmuuden keskiarvosta (CAMSQ-O–CAMSQ-S). Erotusmuuttujan positiivinen arvo (> 0) viittaa siihen, että varmuus toisten mielentiloista on suurempi kuin varmuus omista mielentiloista, mikä tulkitaan hypermentalisaatioksi. Negatiivinen arvo (< 0) puolestaan viittaa toimivaan mentalisaatioon, eli siihen, että varmuus omista mielentiloista on suurempi kuin varmuus toisten mielentiloista. Pistemäärän vaihteluväli on -6–6. Mitä korkeampi pistemäärä on positiivisella asteikolla, sitä korkeampaa hypermentalisaation tasoa se kuvaa.

CAMSQ on osoittautunut psykometrisiltä ominaisuuksiltaan luotettavaksi (Müller ym., 2023; Usluoğlu ym., 2024). Tässä tutkimuksessa mittarin reliabiliteetti osoittautui erinomaiseksi (CAMSQ-S: Cronbachin $\alpha = .94$, CAMSQ-O: Cronbachin $\alpha = .93$).

2.2.3 Vaativan persoonallisuuden piirteet

Vaativan persoonallisuuden piirteitä mitattiin The Pathological Obsessive Compulsive Personality Scale (POPS) -kyselyllä (Pinto ym., 2011). POPS on itsearviointilomake, jolla mitataan epäadaptiivisia vaativan persoonallisuuden piirteitä ja piirteiden voimakkuutta. Kysely sisältää 49 väittämää, joilla arvioidaan, kuinka samaa mieltä vastaaja on väitteen kanssa (esimerkkiväittämä: ”*Eksyn yksityiskohtiin*”). Arviointiskaala on Likert-asteikolla 1–6 (1 = voimakkaasti eri mieltä, 6 = voimakkaasti samaa mieltä).

Aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että POPS-mittaria kuvaa parhaiten hierarkkinen rakenne, jossa on yleinen tekijä sekä viisi erityistä piirreulottuvuutta, joita ovat vaikeus muutosten kanssa, tunteiden ylikontrollointi, jäykkyys, haitallinen perfektionismi ja haluttomuus delegoida tehtäviä (Pinto ym., 2011; Sadri ym., 2018; Wheaton & Pinto, 2017). Tutkimuksen laajuuden rajaamisen vuoksi tässä tutkimuksessa tarkasteltiin vaativan persoonallisuuden yleistä tekijää eli väittämien kokonaispistemäärää, eikä mittarin alaskaaloja tarkasteltu erikseen. POPS-mittarin sisäinen johdonmukaisuus on aiemmissa tutkimuksissa ollut erinomainen (Pinto ym., 2011; Sadri ym., 2018), ja mittarin rakennevaliditeetin on raportoitu olevan hyvä. Tässä tutkimuksessa mittarin sisäinen johdonmukaisuus oli erinomainen (Cronbachin $\alpha = .95$).

Tässä tutkimuksessa käytettiin POPS-mittarin suomenkielistä versiota, joka pohjautuu Pinton ja kumppaneiden (2011) alkuperäiseen kyselylomakkeeseen. Väittämät käännettiin suomenkielisiksi käänös-takaisinkäännös-prosessissa alkuperäisen tutkimusryhmän kanssa. Tutkimuksen mittarista on jäänyt aineistonkeruuvaiheessa pois yksi väittämä (”*Minulla on vaikeuksia selvitä ennakoimattomista tapahtumista*”), joten kyselyssä on 48 väittämää. Muuttuja muodostettiin laskemalla väittämien keskiarvo. Pistemäärän vaihteluväli on 1–6. Korkeampi pistemäärä kuvaa korkeampaa määrää vaativan persoonallisuuden piirteitä.

2.2.4 Lapsuuden haitalliset kokemukset

Haitallisia lapsuuden kokemuksia mitattiin THL Adverse Childhood Experiences (ACE-THL) -kyselylomakkeella (Hietamäki ym., 2023). ACE-THL on itsearviointilomake, joka mittaa, kuinka usein henkilö on alle 18-vuotiaana kokenut erilaisia haitallisia kokemuksia kotona tai muualla, vanhemman tai toisen henkilön toimesta. Mittarissa on 14 väittämää, joista 12 koskee lapsuuden haitallisia kokemuksia, eli koettua väkivaltaa, kaltoinkohtelua tai ongelmia perheen arjessa (esimerkkiväittämä: ”*Vanhempani loukkasi, vähätteli tai nöyryytti minua*”) ja

kaksi väittämää mittaa suojaavia tekijöitä. Arviointiskaala on Likert-asteikolla 1–5 (1 = ei koskaan, 5 = jatkuvasti). ACE-THL-mittarin sisäinen johdonmukaisuus on aiemmissa tutkimuksissa ollut hyvä (Hietamäki ym., 2023). Tässä tutkimuksessa mittarin sisäinen johdonmukaisuus oli myös hyvä (Cronbachin $\alpha = .86$).

Tässä tutkimuksessa Hietamäen ja kumppaneiden (2023) kehittämää mittaria ACE-THL muokattiin kolmella tavalla. Väittämät rajattiin koskemaan alle 12-vuotiaana koettuja tapahtumia, sillä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita juuri lapsuuden, ei nuoruuden, aikaisista kokemuksista. Lisäksi ACE-THL-mittariin on lisätty väittämä, joka kartoittaa nimenomaan vanhemman tekemää seksuaalista hyväksikäyttöä ("Vanhempani pakotti minua tekemään seksuaalisia asioita tai kosketti minua seksuaalisella tavalla"), täydentäen aiemmin mukana ollutta yleistä seksuaalista hyväksikäyttöä koskevaa väittämää. Lisäys tehtiin, koska seksuaalinen hyväksikäyttö voi erota merkitykseltään riippuen siitä, onko tekijänä lapsen vanhempi vai joku muu. Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin vain haitallisia kokemuksia mittaavia väittämiä, ja suojaavia tekijöitä koskevat väittämät jätettiin analyyseistä pois. Näin ollen analyyseissä käytetyssä ACE-THL-mittarissa väittämiä on 13.

Vastauksista muodostettiin binääriset muuttujat Maailman terveysjärjestön (WHO, 2018) suositteleman pisteytysohjeen mukaisesti siten, että vähintään "harvoin" (pisteet 2–5) vastanneet saivat arvon 1 ja "ei koskaan" (piste 1) arvon 0. Näistä muuttujista muodostettiin summamuuttuja, jonka vaihteluväli oli 0–13. Mitä korkeampi pistemäärä on, sitä useampia haitallisia lapsuudenkokemuksia vastaaja on kokenut.

2.3 Tutkimuksen kulku

Kyselyyn pystyi vastaamaan joko paperisella lomakkeella tai sähköisellä verkkolomakkeella. Ennen kyselyyn vastaamista osallistujille esitettiin tutkimustiedote ja tietosuojaseloste, minkä jälkeen he antoivat suostumuksensa osallistua tutkimukseen. Kaikki osallistujat täyttivät saman kyselylomakkeen, joka eteni kaikille vastaajille samassa järjestyksessä. Sähköinen verkkolomake eteni sivu kerrallaan. Kysely alkoi taustatietojen kartoittamisella, minkä jälkeen lomake sisälsi 13 eri mittaria. Näistä ACE-THL esitettiin neljäntenä, CAMSQ viidentenä ja POPS seitsemäntenä mittarina. Tutkimukseen osallistumisen kesto oli arviolta 30–50 minuuttia.

2.4 Tilastolliset analyysit

Tilastolliset analyysit toteutettiin SPSS tilasto-ohjelman 30. versiolla (IBM Corp, 2023). Aineiston poikkeavia arvoja tarkasteltiin laatikko-jana -kuvioiden avulla. Poikkeavat arvot sijoittuivat muuttujien sallittujen vaihteluväliden sisälle eikä niitä tulkittu virheellisiksi havainnoiksi, joten niitä ei poistettu analyysistä. Analyysien selkeyttämiseksi koulutustaso koodattiin kolmiluokkaiseksi kategoriseksi muuttujaksi: 1) peruskoulu tai toinen aste, 2) alempi korkeakoulututkinto ja 3) vähintään ylempi korkeakoulututkinto.

Regressioanalyyseissä koulutustasoa käsiteltiin järjestysasteikollisena muuttujana. Varmuusmuuttujat keskitettiin ennen regressioanalyysijä, koska analyyseissa tarkasteltiin lineaarisia sekä polynomisia (kvadraattisia ja kuutioisia) yhteyksiä saman muuttujan osalta. Keskittäminen vähentää saman muuttujan eri asteen termien välistä keinotekoista multikollineaarisuutta (Field, 2018).

Muuttujien jakaumia tarkasteltiin Kolmogorov-Smirnovin testillä sekä histogrammeilla ja Q-Q-kuvioilla. Muuttujat eivät olleet normaalisti jakautuneita (Kolmogorov-Smirnov, $p < .001$). Mielentilojen varmuutta kuvaavat muuttujat olivat kohtalaisesti vasemmalle vinoja. Hypermentalisaatio-erotusmuuttujan jakauma oli huipukas, eli suurin osa havainnoista sijoittui keskelle, jolloin varmuus omista ja toisten mielentiloista on arvioitu samantasoiseksi. Koska otoskoko oli suuri, muuttujia käsiteltiin keskeisen raja-arvolauseen perusteella normaalisti jakautuneina.

Tutkimuksen riippuvana muuttujana olivat vaativan persoonallisuuden piirteet (POPS). Riippumattomina muuttujina käytettiin varmuutta omista mielentiloista (CAMSQ-S), varmuutta toisten mielentiloista (CAMSQ-O), hypermentalisaatiota (CAMSQ-H) sekä lapsuuden haitallisia kokemuksia (ACE). Kaikissa analyyseissa kontrolloitiin ikä, sukupuoli ja koulutustaso, sillä ne ovat teoritiedon perusteella yhteydessä mitattaviin psykologisiin ilmiöihin.

Analyysit etenivät seuraavasti. Ensin tarkasteltiin omien mielentilojen varmuuden yhteyttä vaativan persoonallisuuden piirteisiin lineaarisella regressiomallilla. Teoreettisen taustan perusteella oletettiin, että mielentiloja koskevalla varmuudella ja vaativilla persoonallisuuspiirteillä voisi olla U-muotoinen yhteys (Müller ym., 2023). Tämän vuoksi seuraavaan malliin lisättiin keskitetyn varmuusmuuttujan neliötermi. Koska aiemmat tutkimukset eivät ole johdonmukaisesti tukeneet U-muotoista yhteyttä (Müller ym., 2021; Spitzer ym., 2021), yhteyttä tarkasteltiin eksploraatiivisesti myös lisäämällä kolmanteen

malliin keskitetyn varmuusmuuttujan kuutiotermin. Koska kuutiomallin S-muotoisten yhteyksien tarkastelu ei perustunut tutkimuksen hypoteeseihin, kuutiomallia tarkasteltiin herkkyysanalyysinä sen arvioimiseksi, muuttuuko yhteyden muoto, kun malliin lisätään kuutiotermin. Pääanalyysinä tarkasteltiin kvadraattisia malleja, sillä ne vastasivat teorian perusteella määriteltyjä tutkimuskysymyksiä ja hypoteeseja (Müller ym., 2023). Vastaavasti tarkasteltiin toisten mielentilojen varmuuden yhteyttä vaativan persoonallisuuden piirteisiin ensin lineaarisella regressiomallilla, minkä jälkeen toiseen malliin lisättiin neliötermi ja kolmanteen malliin kuutiotermin. Lineaarit termit kuvastivat mielentilojen varmuuden lineaarisia yhteyksiä vaatavuuteen, neliötermien avulla arvioitiin mahdollisia U-muotoisia yhteyksiä ja kuutiotermin avulla mahdollisia S-muotoisia yhteyksiä. Kaikki analyysit toteutettiin herkkyystarkasteluina vastaavasti myös ilman kontrollimuuttujia, jotta nähtiin, pysyvätkö tulokset tällöin samansuuntaisina.

Seuraavaksi tarkasteltiin hypermentalisaation yhteyttä vaativan persoonallisuuden piirteisiin lineaarisella regressiomallilla. Lisäksi tutkittiin lapsuuden haitallisten kokemusten yhteyttä vaativan persoonallisuuden piirteisiin lineaarisella regressiomallilla. Kumpaakin yhteyttä tutkittiin sekä siten, että taustamuuttujat kontrolloitiin, että siten, että niitä ei kontrolloitu.

Lopuksi tehtiin mediaattorianalyysi, jossa hypermentalisaatio toimi mediaattorina lapsuuden haitallisten kokemusten ja vaativan persoonallisuuden piirteiden välillä. Mediaattorianalyysi toteutettiin PROCESS-makrolla (versio 5.0; Hayes, 2025) SPSS:ssä 5000 bootstrap-näytteellä. Mediaattorianalyysin edellytyksenä on muuttujien välisten yhteyksien lineaarisuus, mikä tarkastettiin ennen PROCESS-makrolla toteutetun analyysin suorittamista.

Mediaattorianalyysi toteutettiin sekä siten, että taustamuuttujat kontrolloitiin, että siten, ettei niitä kontrolloitu. Epäsuoran vaikutuksen katsottiin olevan tilastollisesti merkitsevä, mikäli luottamusväli ei sisältänyt nollaa (Hayes, 2025). Täysin standardoitu epäsuora vaikutus laskettiin Preacherin ja Hayesin (2008) kaavan mukaisesti, jotta efekti olisi vertailukelpoinen. Mallin selitysaste (R^2) saatiin PROCESS-makrolla. Koska mallissa oli useita selittäjiä, muokattu selitysaste (R^2_{adj}) laskettiin käsin standardikaavalla (Field, 2018).

2.5 Tutkimusetiikka

Tutkimuslomakkeessa on ilmoitettu, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja tutkimuksen voi keskeyttää milloin vain ilman seurauksia. Osallistujille tuotiin myös esille,

että kysymyksistä saattaa herätä tunnereaktioita ja tutkijaan voi olla yhteydessä, jos haluaa keskustella seuranneista tunnereaktioista. Osallistumisesta ei maksettu korvausta.

Tutkimuksessa saadut tiedot käsiteltiin luottamuksellisesti ja tutkimusaineistoon oli pääsy vain tutkimusta toteuttaville ja sitä valvoville tahoille. Tutkimuksessa ei kerätty suoria henkilötietoja eikä tutkittavia voida aineiston perusteella tunnistaa.

Aineistonkeruusuunnitelma on arvioitu ja hyväksytty Turun yliopiston ihmistieteiden eettisessä toimikunnassa, ja aineiston käyttö opinnäytetöissä on luvallista.

3 Tulokset

3.1 Aineiston kuvaus

Lopullinen otos koostui 2554 osallistujasta, joista naisia oli 56.3 % ($n = 1438$) ja miehiä 43.7 % ($n = 1116$) ja Vastaajien ikä vaihteli välillä 18–90 ja vastaajien iän keskiarvo oli 48.1 vuotta ($kh = 16.7$). Tutkittavista peruskoulun tai toiseen asteen käyneitä oli 1511 (59.2 %), alemman korkeakoulututkinnon suorittaneita 594 (23.3 %) ja vähintään ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita 449 (17.6 %).

Osallistujia, joita ei sisällytetty analyysiin puuttuvien arvojen vuoksi, vertailtiin osallistujiin, jotka sisällytettiin lopullisiin analyysiin luomalla heistä erilliset ryhmät. Riippumattomien otosten t-testin perusteella tutkimukseen sisällytetyt ja puuttuvien arvojen vuoksi tutkimuksesta poistetut henkilöt erosivat iältään tilastollisesti merkitsevästi, $t(124.09) = -11.88, p < .001$. Henkilöt, joilla oli puuttuvia vastauksia, olivat keskimäärin vanhempia ($M = 65.66, SD = 15.34$) kuin tutkimukseen sisällytetyt osallistujat ($M = 48.08, SD = 16.73$). Fisherin tarkan testin perusteella puuttuvien vastausten vuoksi poistetut ja tutkimukseen sisällytetyt osallistujat erosivat sukupuolijakaumaltaan tilastollisesti merkitsevästi, $p = .015$. Poistetussa ryhmässä oli suurempi osuus naisia (68.1 %) kuin analyysiin sisällytettyjen ryhmässä (56.3 %). Khiin neliötestin perusteella analyyseistä poistetut ja tutkimukseen sisällytetyt osallistujat eivät eronneet koulutustasoltaan tilastollisesti merkitsevästi, $\chi^2(2) = 1.08, p = .584$.

Puuttuvia vastauksia tarkasteltiin vielä tutkimalla, kuinka monta tyhjää vastausta oli kussakin käytettyjen mittareiden väittämässä. Puuttuvien vastausten määrä prosentteina vaihteli kysymyksittäin välillä 0.0–0.4 %, joten aineistossa ei havaittu systemaattista vastaamatta jättämistä tietyn tyylisten väittämien kohdalla.

3.2 Tunnusluvut ja korrelaatiot

Keskeisten muuttujien tunnusluvut löytyvät Taulukosta 1. Muuttujien väliset korrelaatiot on esitetty Taulukossa 2.

Taulukko 1

Tarkasteltujen muuttujien jakaumat ja tunnusluvut (N=2554).

Muuttuja	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Min</i>	<i>Max</i>
Varmuus itsestä	4.96	1.12	1.00	7.00
Varmuus toisista	4.60	1.09	1.00	7.00
Hypermentalisaatio	-0.36	0.84	-4.60	4.00
Vaativan persoonallisuuden piirteet	3.14	0.72	1.00	5.33
Lapsuuden haitalliset kokemukset	4.82	3.07	0.00	13.00

Taulukko 2

Tarkasteltujen muuttujien väliset Pearsonin korrelaatiokertoimet.

Muuttuja	1	2	3	4
1.Varmuus itsestä	—			
2.Varmuus toisista	.711***	—		
3.Hypermentalisaatio	-.413***	.347***	—	
4.Vaativan persoonallisuuden piirteet	-.217***	-.068***	.201***	—
5. Lapsuuden haitalliset kokemukset	-.168***	-.009	.212***	.234***

*** $p < .001$

3.3 Polynomiset regressiomallit omien ja toisten mielentilojen varmuuden yhteyksistä vaativan persoonallisuuden piirteisiin

CAMSQ-S:n ja POPS:n välillä havaittiin tilastollisesti merkitsevä, heikko negatiivinen yhteys ($r(2552) = -.217, p < .001$). CAMSQ-O:n ja POPS:n välillä havaittiin tilastollisesti merkitsevä, heikko negatiivinen yhteys ($r(2552) = -.068, p < .001$).

3.3.1 Varmuus omista mielentiloista ja vaativan persoonallisuuden piirteet

Ensin tutkittiin CAMSQ-S:n ja POPS:n yhteyttä lineaarisella regressiomallilla, jossa taustamuuttujat kontrolloitiin. Tulokset on raportoitu Taulukossa 3. Ensimmäisen mallin, eli

lineaarisen regressiomallin, perusteella korkeampi CAMSQ-S:n pistemäärä oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä matalampaan POPS:n pistemäärään. Korkeampi koulutustaso oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä matalampaan POPS:n pistemäärään. Sen sijaan sukupuoli ei ollut tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä POPS:iin. Korkeampi ikä oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä matalampaan POPS:n pistemäärään. Malli, jossa oli selittäjinä CAMSQ-S, koulutustaso, sukupuoli ja ikä, oli parempi kuin tyhjä malli, $F(4, 2549) = 45.43$, $p < .001$. Mallin selitysaste oli kuitenkin matala ($R_{adj}^2 = .067$). Sirontakuvion perusteella mallin residuaalit olivat normaalisti jakautuneet ja homoskedastisuusoletus täyttyi.

Toiseen malliin lisättiin CAMSQ-S:n neliötermi, mikä paransi tilastollisesti merkitsevästi mallin selitysastetta ensimmäiseen malliin verrattuna, $F_{change}(1, 2548) = 236.23$, $p < .001$. Tulokset on raportoitu Taulukossa 3. CAMSQ-S:n lineaarinen termi ja neliötermi olivat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä matalampaan POPS:n pistemäärään. Näin ollen matala varmuus mielentiloista on yhteydessä korkeampaan vaativan persoonallisuuden tasoon. Negatiivinen neliötermi viittaa siihen, että yhteys on käänteisen U:n muotoinen, eli vaativan persoonallisuuden piirteiden taso on korkeinta varmuuden keskitasolla. Käänteisen U:n muotoinen yhteys on esitetty Kuvaajassa 1. Taustamuuttujien yhteydet POPS:iin pysyivät samansuuntaisina ja tilastolliselta merkitsevyydeltään samanlaisina. Malli, jossa oli CAMSQ-S ja sen neliötermi, koulutustaso, sukupuoli ja ikä, oli parempi kuin tyhjä malli, $F(5, 2548) = 86.94$, $p < .001$. Sen selitysaste oli kohtalainen, ($R_{adj}^2 = .144$). Sirontakuvion perusteella mallin residuaalit olivat normaalisti jakautuneet ja homoskedastisuusoletus täyttyi.

Kolmanteen malliin lisättiin CAMSQ-S:n kuutiotermin, mikä paransi tilastollisesti merkitsevästi mallin selitysastetta toiseen malliin verrattuna, $F_{change}(1, 2547) = 61.08$, $p < .001$. Tulokset on raportoitu Taulukossa 3. CAMSQ-S:n lineaarisen ja neliötermin sekä taustamuuttujien yhteydet POPS:iin pysyivät samansuuntaisina ja tilastolliselta merkitsevyydeltään samanlaisina kuin toisessa mallissa. CAMSQ-S:n kuutiotermin oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä korkeampaan POPS:n pistemäärään, mikä viittaa S-muotoiseen yhteyteen, eli yhteys ei ole pelkästään käänteisen U-muotoinen vaan sen kaarevuus muuttuu varmuuden eri tasoilla. S-muotoinen yhteys on esitetty Kuvaajassa 1. Mallin selitysaste oli kohtalainen, ($R_{adj}^2 = .164$). Sirontakuvion perusteella mallin residuaalit olivat normaalisti jakautuneet ja homoskedastisuusoletus täyttyi. Tulokset olivat samansuuntaisia kaikissa malleissa myös ilman taustamuuttujien kontrollointia.

Taulukko 3.

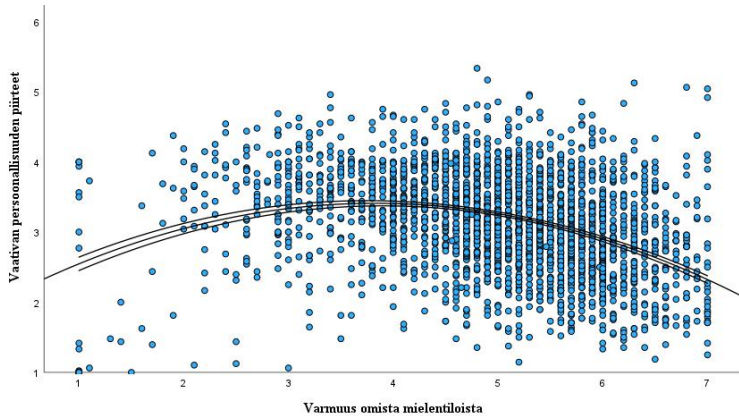
Omien mielentilojen varmuuden yhteys vaativan persoonallisuuden piirteisiin, kun koulutustaso, sukupuoli ja ikä on kontrolloitu.

Muuttuja	Malli 1			Malli 2						Malli 3								
	<i>B</i>	<i>SE</i>	<i>95% CI</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>B</i>	<i>SE</i>	<i>95% CI</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>B</i>	<i>SE</i>	<i>95% CI</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>
Vakiotermi	3.46	0.06	[3.34, 3.59]	-	54.71	<.001	3.60	0.06	[3.48, 3.72]	-	58.81	<.001	3.54	0.06	[3.42, 3.66]	-	58.10	<.001
CAMSQ-S	-0.12	0.01	[-0.14, -0.10]	-0.19	-9.54	<.001	-0.23	0.02	[-0.25, -0.20]	-0.35	-16.28	<.001	-0.31	0.02	[-0.35, -0.28]	-0.49	-17.67	<.001
CAMSQ-S (neliö)	-	-	-	-	-	-	-0.11	0.01	[-0.12, -0.10]	-0.33	-15.37	<.001	-0.04	0.01	[-0.06, -0.02]	-0.12	-3.37	<.001
CAMSQ-S (kuutio)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0.03	0.00	[0.02, 0.04]	0.34	7.82	<.001
Koulutustaso	-0.05	0.02	[-0.09, -0.02]	-0.06	-2.99	.003	-0.06	0.02	[-0.10, -0.03]	-0.07	-3.73	<.001	-0.06	0.02	[-0.09, -0.03]	-0.06	-3.54	<.001
Sukupuoli	0.02	0.03	[-0.04, 0.07]	0.01	0.64	.523	0.02	0.03	[-0.03, 0.08]	0.02	0.91	.362	0.03	0.02	[-0.02, 0.08]	0.02	1.14	.256
Ikä	-0.01	0.00	[-0.01, 0.00]	-0.13	-6.59	<.001	-0.01	0.00	[-0.01, 0.00]	-0.13	-6.75	<.001	-0.01	0.00	[-0.01, 0.00]	-0.13	-6.96	<.001

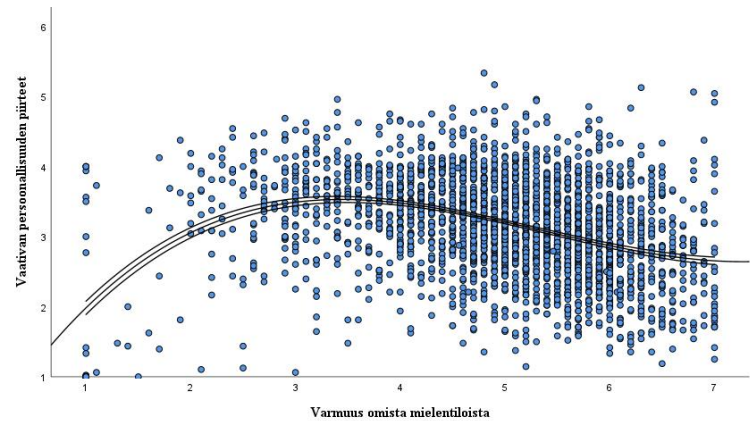
Kuvaaja 1.

Omien mielentilojen varmuuden ja vaativan persoonallisuuden piirteiden välinen yhteys polynomisissa regressiomalleissa. Kuivissa 95 % luottamusvälit. Kvadraattinen malli on esitetty kuvassa a, ja kuutioinen malli kuvassa b.

a

b

3.3.2 Varmuus toisten mielentiloista ja vaativan persoonallisuuden piirteet

Ensin tutkittiin CAMSQ-O:n ja POPS:n yhteyttä lineaarisella regressiomallilla, jossa taustamuuttujat kontrolloitiin. Tulokset on raportoitu Taulukossa 4. Ensimmäisen mallin, eli lineaarisen regressiomallin, perusteella korkeampi CAMSQ-O:n pistemäärä oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä matalampaan POPS:n pistemäärään. Korkeampi koulutustaso oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä matalampaan POPS:n pistemäärään. Sen sijaan sukupuoli ei ollut tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä POPS:iin. Korkeampi ikä oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä matalampaan POPS:n pistemäärään. Malli, jossa oli selittäjinä CAMSQ-O, koulutustaso, sukupuoli ja ikä, oli parempi kuin tyhjä malli, $F(4, 2549) = 24.44$, $p < .001$. Mallin selitysaste oli kuitenkin matala ($R_{adj}^2 = .035$). Sirontakuvion perusteella mallin residuaalit olivat normaalisti jakautuneet ja homoskedastisuusoletus täyttyi.

Toiseen malliin lisättiin CAMSQ-O:n neliötermi, mikä paransi tilastollisesti merkitsevästi mallin selitysastetta ensimmäiseen malliin verrattuna, $F_{change}(1, 2548) = 71.57$, $p < .001$.

Tulokset on raportoitu Taulukossa 4. CAMSQ-O:n lineaarinen termi ja neliötermi olivat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä matalampaan POPS:n pistemäärään. Negatiivinen lineaarinen termi osoittaa, että matala varmuus mielentiloista liittyy korkeampaan vaativan persoonallisuuden tasoon. Negatiivinen neliötermi viittaa siihen, että yhteys on käänteisen U:n muotoinen, eli vaativan persoonallisuuden piirteiden taso on korkeinta varmuuden keskitasolla. Käänteisen U:n muotoinen yhteys on esitetty Kuvaajassa 2. Taustamuuttujien yhteydet POPS:iin pysyivät samansuuntaisina ja tilastolliselta merkitsevyydeltään samanlaisina. Malli, jossa oli CAMSQ-O ja sen neliötermi, koulutustaso, sukupuoli ja ikä, oli parempi kuin tyhjä malli, $F(5, 2548) = 34.41, p < .001$. Sen selitysaste oli matala ($R_{adj}^2 = .061$). Sironnakuvion perusteella mallin residuaalit olivat normaalisti jakautuneet ja homoskedastisuusoletus täyttyi.

Kolmanteen malliin lisättiin CAMSQ-O:n kuutiotermin, mikä paransi tilastollisesti merkitsevästi mallin selitysastetta toiseen malliin verrattuna, $F_{change}(1, 2547) = 81.59, p < .001$. Tulokset on raportoitu Taulukossa 4. CAMSQ-O:n lineaarisen termin sekä taustamuuttujien yhteydet POPS:iin pysyivät samansuuntaisina ja tilastolliselta merkitsevyydeltään samanlaisina kuin toisessa mallissa. CAMSQ-O:n neliötermi ei puolestaan ollut tässä mallissa tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä POPS:iin. CAMSQ-O:n kuutiotermin oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä korkeampaan POPS:n pistemäärään, mikä viittaa S-muotoiseen yhteyteen, eli yhteys ei ole pelkästään käänteisen U-muotoinen vaan sen kaarevuus muuttuu varmuuden eri tasoilla. S-muotoinen yhteys on esitetty Kuvaajassa 2. Mallin selitysaste oli kohtalainen, ($R_{adj}^2 = .090$). Sironnakuvion perusteella mallin residuaalit olivat normaalisti jakautuneet ja homoskedastisuusoletus täyttyi. Tulokset olivat samansuuntaisia kaikissa malleissa myös ilman taustamuuttujien kontrollointia.

Taulukko 4.

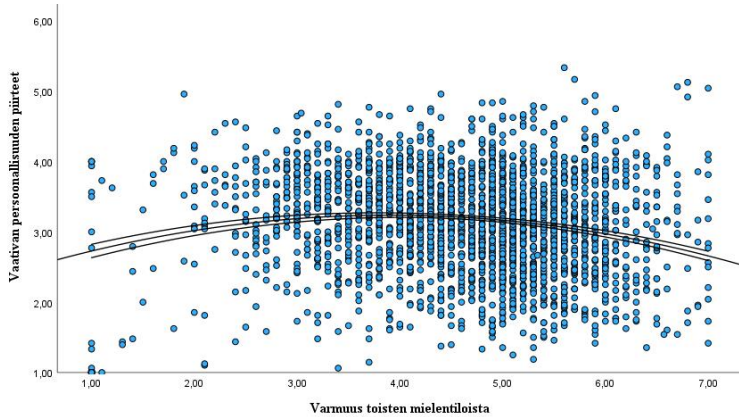
Toisten mielentilojen varmuuden yhteys vaativan persoonallisuuden piirteisiin, kun koulutustaso, sukupuoli ja ikä on kontrolloitu.

Muuttuja	Malli 1						Malli 2						Malli 3					
	<i>B</i>	<i>SE</i>	<i>95% CI</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>B</i>	<i>SE</i>	<i>95% CI</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>B</i>	<i>SE</i>	<i>95% CI</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>
Vakiotermi	3.53	0.06	[3.41, 3.66]	-	55.19	<.001	3.64	0.06	[3.52, 3.77]	-	56.52	<.001	3.61	0.06	[3.48, 3.73]	-	56.73	<.001
CAMSQ-O	-0.04	0.01	[-0.01, -0.02]	-0.06	-3.13	.002	-0.08	0.01	[-0.11, -0.06]	-0.13	-6.01	<.001	-0.21	0.02	[-0.25, -0.17]	-0.32	-10.76	<.001
CAMSQ-O (neliö)	-	-	-	-	-	-	-0.07	0.01	[-0.08, -0.05]	-0.18	-8.46	<.001	0.00	0.01	[-0.02, 0.02]	-0.01	-0.33	.739
CAMSQ-O (kuutio)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0.04	0.00	[0.03, 0.05]	0.34	9.03	<.001
Koulutustaso	-0.06	0.02	[-0.10, -0.03]	-0.07	-3.50	<.001	-0.07	0.02	[-0.11, -0.04]	-0.08	-3.91	<.001	-0.07	0.02	[-0.10, -0.03]	-0.07	-3.77	<.001
Sukupuoli	0.03	0.03	[-0.03, 0.08]	0.02	0.96	.336	0.03	0.03	[-0.02, 0.09]	0.02	1.16	.248	0.04	0.03	[-0.02, 0.09]	0.03	1.31	.192
Ikä	-0.01	0.00	[-0.01, -0.01]	-0.16	-8.39	<.001	-0.01	0.00	[-0.01, -0.01]	-0.18	-9.11	<.001	-0.01	0.00	[-0.01, -0.01]	-0.19	-9.75	<.001

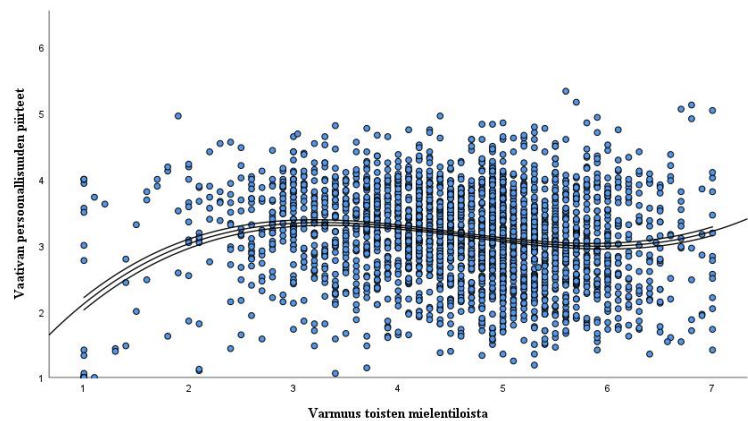
Kuvaaja 2.

Toisten mielentilojen varmuuden ja vaativan persoonallisuuden piirteiden välinen yhteys polynomisissa regressiomalleissa. Kuvissa 95 % luottamusvälit. Kvadraattinen malli on esitetty kuvassa a, ja kuutioinen malli kuvassa b.

a

b

3.4 Lineaarinen regressiomalli hypermentalisaation yhteydestä vaativan persoonallisuuden piirteisiin

CAMSQ-H:n ja POPS:n välillä havaittiin tilastollisesti merkitsevä, positiivinen heikko yhteys, ($r(2552) = .201, p < .001$). CAMSQ-H:n ja POPS:n välistä yhteyttä tutkittiin lineaarisella regressiomallilla, jossa taustamuuttujat kontrolloitiin. Tulokset on raportoitu Taulukossa 5. Lineaarisen regression perusteella CAMSQ-H oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä korkeampaan POPS:n pistemäärään. Siispä yksilöillä, jotka arvioivat ymmärtävänsä toisten mielentiloja paremmin kuin omiaan, esiintyi enemmän vaativan persoonallisuuden piirteitä. Korkeampi koulutustaso oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä matalampaan POPS:n pistemäärään. Sukupuoli oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä POPS:iin siten, että miehet saivat korkeampia pistemääriä kuin naiset. Korkeampi ikä oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä matalampaan POPS:n pistemäärään. Malli, jossa oli selittäjänä CAMSQ-H, koulutustaso, sukupuoli ja ikä, oli parempi kuin tyhjä malli, $F(4, 2549) = 41.26, p < .001$. Sen selitysvaste oli kuitenkin matala, ($R^2 = .059$). Sirontakuvion

perusteella mallin residuaalit olivat normaalisti jakautuneet ja homoskedastisuusoletus täyttyi. Tulokset olivat samansuuntaisia myös ilman taustamuuttujien kontrollointia.

Taulukko 5

Hypermentalisaation yhteys vaativan persoonallisuuden piirteisiin lineaarisen regressioanalyysin mukaan, kun koulutustaso, sukupuoli ja ikä on kontrolloitu.

Muuttuja	<i>B</i>	<i>SE</i>	<i>95% CI</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>
Vakiotermi	3.46	0.06	[3.33, 3.58]		54.32	<.001
Hypermentalisaatio	0.15	0.02	[0.11, 0.18]	0.17	8.65	<.001
Koulutustaso	-0.07	0.02	[-0.10, -0.03]	-0.07	-3.68	<.001
Sukupuoli	0.06	0.03	[0.00, 0.11]	0.04	2.09	.036
Ikä	-0.01	0.00	[-0.01, 0.00]	-0.12	-5.97	<.001

3.5 Lineaarinen regressiomalli lapsuuden haitallisten kokemusten yhteydestä vaativan persoonallisuuden piirteisiin

Ennen regressioanalyysia tarkasteltiin ACE:n ja POPS:n välistä yhteyttä korrelaatioanalyysillä. ACE:n ja POPS:n välillä havaittiin tilastollisesti merkitsevä, positiivinen heikko yhteys, ($r(2552) = .234, p < .001$).

ACE:n ja POPS:n yhteyttä tutkittiin lineaarisella regressiomallilla, jossa taustamuuttujat kontrolloitiin. Tulokset on raportoitu Taulukossa 6. Lineaarisen regression perusteella ACE oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä korkeampaan POPS:n pistemäärään. Siispä yksilöillä, joilla on enemmän haitallisia lapsuuden kokemuksia, esiintyy enemmän vaativan persoonallisuuden piirteitä. Korkeampi koulutustaso oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä matalampaan POPS:n pistemäärään. Sukupuoli oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä POPS:iin siten, että miehet saivat korkeampia pistemääriä kuin naiset. Korkeampi ikä oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä matalampaan POPS:n pistemäärään. Malli, jossa oli selittäjänä ACE, koulutustaso, sukupuoli ja ikä, oli parempi kuin tyhjä malli, $F(4, 2549) = 58.54, p < .001$. Sen selitysaste oli kuitenkin matala, ($R^2 = .083$). Sirontakuvion perusteella mallin residuaalit olivat normaalisti jakautuneet ja homoskedastisuusoletus täyttyi. Tulokset olivat samansuuntaisia myös ilman taustamuuttujien kontrollointia.

Taulukko 6

Lapsuuden haitallisten kokemusten yhteys vaativan persoonallisuuden piirteisiin lineaarisen regressioanalyysin mukaan, kun koulutustaso, sukupuoli ja ikä on kontrolloitu.

Muuttuja	<i>B</i>	<i>SE</i>	95% <i>CI</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>
Vakiotermi	3.16	0.07	[3.03, 3.30]		45.66	<.001
Lapsuuden haitalliset kokemukset	0.05	0.00	[0.04, 0.06]	0.23	11.90	<.001
Koulutustaso	-0.05	0.02	[-0.09, -0.02]	-0.06	-3.07	.002
Sukupuoli	0.08	0.03	[0.03, 0.14]	0.06	2.92	.004
Ikä	-0.01	0.00	[-0.01, -0.01]	-0.15	-7.98	<.001

3.6 Mediaattorianalyysi: hypermentalisaation rooli lapsuuden haitallisten kokemusten ja vaativan persoonallisuuden välisessä yhteydessä

Omien ja toisten mielentilojen varmuuksien yhteydet vaativan persoonallisuuden piirteisiin olivat epälineaarisia, eikä poikkeavan matalaa varmuutta koskevaa vaikutusta voitu mallintaa yksinkertaisena lineaarisena polkuna. Näin ollen matalan varmuuden välittävää roolia lapsuuden haitallisten kokemusten ja vaativan persoonallisuuden piirteiden välillä ei tarkasteltu tässä tutkimuksessa, sillä mediaattorianalyysin oletus muuttujien lineaarisesta yhteydestä ei toteutunut.

Sekä lapsuuden haitalliset kokemukset että hypermentalisaatio olivat lineaarisesti yhteydessä vaativan persoonallisuuden piirteisiin. Mediaattorianalyysin, jossa tutkitaan välittäkö hypermentalisaatio lapsuuden haitallisten piirteiden ja vaativan persoonallisuuden välistä yhteyttä, edellytyksenä on, että lapsuuden haitalliset kokemukset ennustavat hypermentalisaatiota. Lapsuuden haitallisten kokemusten ja hypermentalisaation välistä yhteyttä tutkittiin lineaarisella regressiomallilla.

ACE:n ja CAMSQ-H:n välillä havaittiin tilastollisesti merkitsevä, positiivinen heikko yhteys, ($r(2552) = .212, p < .001$). ACE:n ja CAMSQ-H:n välistä yhteyttä tarkasteltiin lineaarisella regressiomallilla, jossa kontrolloitiin koulutustaso, sukupuoli ja ikä. Lineaarisen regressiomallin mukaan ACE oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä CAMSQ-H:hon, $B = 0.05, 95\% CI = [0.04, 0.06], \beta = 0.19, t = 10.11, p < .001$. Malli, jossa oli ACE, koulutustaso, sukupuoli ja ikä, oli parempi kuin tyhjä malli, $F(4, 2549) = 78.21, p < .001$. Sen selitysaste oli

matala ($R_{adj}^2 = .108$). Näin ollen mediaattorianalyysin edellytys, eli että ACE ennustaa CAMSQ-H:ta, täyttyi.

Mediaattorianalyysiin käytettiin PROCESS-makron mallia 4, jossa ACE toimi selittävänä muuttujana, CAMSQ-H mediaattorina ja POPS riippuvana muuttujana. Malliin lisättiin myös taustamuuttujat eli koulutustaso, ikä ja sukupuoli. Analyysi laskettiin lineaarisena regressiona (OLS) ja epäsuoran vaikutuksen tilastollinen merkitsevyys arvioitiin bootstrap-menetelmällä 5000 otoksen avulla, 95 % nopeutetulla harhakorjatulla luottamusvälillä (engl. *bias-corrected and accelerated interval, 95 % BCa CI*).

Tulokset on raportoitu Taulukossa 7. ACE:n kokonaisvaikutus (c) POPS:iin oli tilastollisesti merkitsevä ja suunnaltaan positiivinen. Näin ollen korkeampi määrä haitallisia lapsuuden kokemuksia ennusti korkeampaa määrää vaativan persoonallisuuden piirteitä. Polku a ($X \rightarrow M$) ja polku b ($M \rightarrow Y$) olivat tilastollisesti merkitseviä ja suunnaltaan positiivisia. Näin ollen korkeampi määrä lapsuuden haitallisia kokemuksia ennusti korkeampaa hypermentalisaation tasoa, ja korkeampi hypermentalisaation taso ennusti korkeampaa määrää vaativan persoonallisuuden piirteitä. ACE:n suora vaikutus (c') POPS:iin oli tilastollisesti merkitsevä, eli korkeampi ACE:n pistemäärä oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä korkeampaan POPS:n pistemäärään, kun CAMSQ-H sisällytettiin malliin. Mallin selitysaste oli matala ($R_{adj}^2 = .078$).

Myös epäsuora vaikutus (ab) CAMSQ-H:n kautta oli tilastollisesti merkitsevä ja suunnaltaan positiivinen. Sen täysin standardoitu epäsuora vaikutus oli pieni (0.0018). Koska luottamusväli ei sisältänyt nollaa, tulos tukee käsitystä siitä, että CAMSQ-H toimii välittävänä tekijänä ACE:n ja POPS:n välisessä yhteydessä. Yhteys on esitetty Kuvaajassa 3. Tulokset olivat samansuuntaisia myös ilman taustamuuttujien kontrollointia.

Taulukko 7

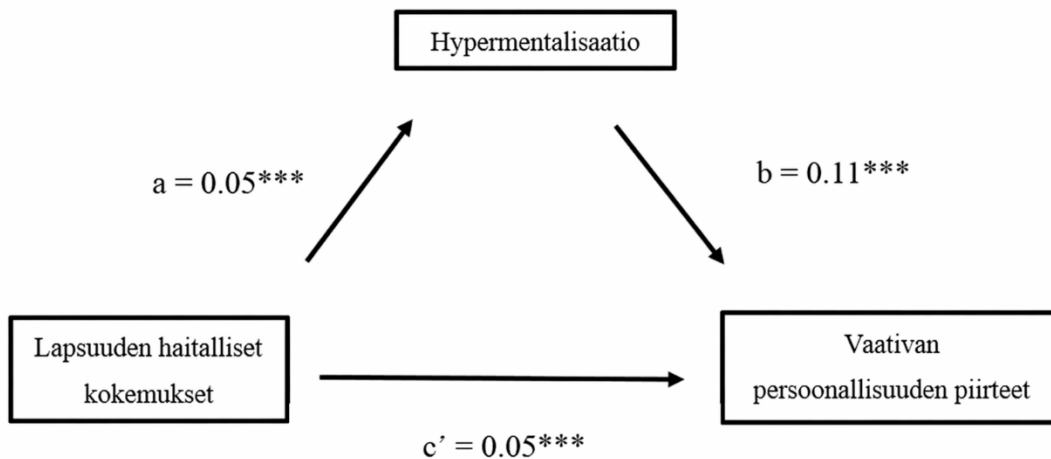
Mediaattorimalli lapsuuden haitallisten kokemusten ja vaativan persoonallisuuden piirteiden välisestä yhteydestä, kun hypermentalisaatio toimii mediaattorina ja koulutustaso, sukupuoli ja ikä on kontrolloitu.

Polku	<i>b</i>	<i>SE</i>	95% <i>CI</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	95% <i>BCa CI</i>
a (X → M)	0.05	0.01	[0.04, 0.06]	10.11	<.001	
b (M → Y)	0.11	0.02	[0.08, 0.15]	6.61	<.001	
c (X → Y, kokonaisvaikutus)	0.05	0.00	[0.04, 0.06]	11.90	<.001	
c' (X → Y, suora vaikutus)	0.05	0.00	[0.04, 0.06]	10.47	<.001	
ab (epäsuora vaikutus)	0.01					[0.00, 0.01]

X = lapsuuden haitalliset kokemukset, M = hypermentalisaatio, Y = vaativan persoonallisuuden piirteet

Kuvaaja 3.

Mediaattorimalli, joka kuvaa lapsuuden haitallisten kokemusten ja vaativan persoonallisuuden piirteiden välistä yhteyttä, jossa hypermentalisaatio on mediaattori. Taustamuuttujat on kontrolloitu.

***p < .001

4 Pohdinta

Tässä kyselytutkimuksessa selvitettiin, ovatko mentalisaatiokyky tai lapsuuden haitalliset kokemukset yhteydessä vaativan persoonallisuuden piirteisiin. Tarkemmin tutkittiin, ovatko heikentyneen mentalisaatiokyvyn muodot, eli poikkeavan matala tai poikkeavan korkea varmuus mielentiloista tai hypermentalisaatio, yhteydessä vaativaan persoonallisuuteen. Tuloksia poikkeavan matalan ja poikkeavan korkean mielentilojen varmuuden yhteydestä vaativaan persoonallisuuteen tulkittiin ensisijaisesti kvadraattisten mallien perusteella, ja kuutiomallien tuloksia tarkasteltiin täydentävinä herkkyyksianalyyseina. Tutkimuksessa selvitettiin myös, välittääkö matala varmuus mielentiloista tai hypermentalisaatio lapsuuden haitallisten kokemusten ja vaativan persoonallisuuden piirteiden välistä yhteyttä.

Hypoteeseina oli, että poikkeavan matala ja poikkeavan korkea varmuus omista ja toisten mielentiloista sekä hypermentalisaatio olisivat yhteydessä vaativaan persoonallisuuteen. Tutkimustulokset tukivat hypoteeseja osittain, sillä tulosten mukaan matala varmuus omista ja toisten mielentiloista sekä hypermentalisaatio ovat yhteydessä korkeampaan tasoon vaativan persoonallisuuden piirteitä. Kuitenkaan korkea varmuus omista ja toisten mielentiloista ei ole yhteydessä korkeampaan tasoon vaativan persoonallisuuden piirteitä. Kvadraattisten mallien perusteella havaittiin lisäksi, että yhteydet eivät ole teorian mukaisesti U:n muotoisia, vaan käänteisen U:n muotoisia. Näin ollen hypoteesi, jonka mukaan sekä matala että korkea varmuus mielentiloista olisivat yhteydessä korkeampaan määrään vaativan persoonallisuuden piirteitä, ei toteutunut. Hypoteesi lapsuuden haitallisten kokemusten ja vaativan persoonallisuuden piirteiden välisestä yhteydestä toteutui. Aiempaan tutkimukseen pohjautuvaa hypoteesia, jonka mukaan matala varmuus mielentiloista välittäisi lapsuuden haitallisten kokemusten ja vaativan persoonallisuuden piirteiden välistä yhteyttä, ei voitu arvioida lineaarisella mediaattorimallilla. Sen sijaan tutkimuksessa havaittiin, että hypermentalisaatio välittää lapsuuden haitallisten kokemusten ja vaativuuden välistä yhteyttä, mutta mediaattorivaikutus on efektikooltaan pieni.

4.1 Itsen ja toisten mentalisaation muotojen yhteys vaativan persoonallisuuden piirteisiin

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä oli, ovatko poikkeavan matala ja poikkeavan korkea varmuus omista mielentiloista yhteydessä vaativan persoonallisuuden piirteisiin. Tulosten mukaan matala varmuus omista mielentiloista on yhteydessä korkeampaan määrään vaativan

persoonallisuuden piirteitä, mutta yhteys ei ole yksinkertaisesti lineaarinen. Tutkimustulos matalan varmuuden yhteydestä vaativuuteen on linjassa aiemman tutkimuksen kanssa (Jurist ym., 2025). Matalan mielentilojen varmuuden ja vaativuuden piirteiden yhteyden taustalla voi olla, että heikentynyt kyky ymmärtää itseään ja toisia lisää tarvetta kontrolliin ja tilanteiden ennakkointiin. Jos mielentiloihin liittyy paljon epävarmuutta, varmuuden ja turvallisuuden tunnetta voidaan pyrkiä lisäämään toiminnan tasolla, sillä tekoihin pystyy helpommin itse vaikuttamaan. Toisaalta voi olla, että vaativat persoonallisuuspiirteet vaikeuttavat kykyä tulkita mielentiloja joustavasti, sillä tunteiden ajatellaan olevan tuottavuuden ja suoritusten tiellä eikä niitä siksi haluta tarkastella. Tämän tutkimuksen pääanalyysin mukaan korkeampi varmuus omista mielentiloista liittyy pienempään määrään vaativan persoonallisuuden piirteitä. Poikkeavan korkean varmuuden yhteydestä vaativuuteen ei ollut aiempaa tutkimusta.

Pääanalyysin eli kvadraattisen mallin perusteella mielentilojen varmuuden ja vaativan persoonallisuuden välinen yhteys on käänteisen U:n muotoinen. Tämä tarkoittaa, että keskitasoisilla varmuuden arvoilla vaativan persoonallisuuden piirteet ovat tasoltaan korkeampia kuin matalan tai korkean varmuuden arvoilla. Tulos poikkeaa aiemmasta teoreettisesta oletuksesta, jonka mukaan sekä matala että korkea varmuus olisivat yhteydessä epaadaptiivisiin persoonallisuuspiirteisiin (Müller ym., 2023), eikä hypoteesi siten saanut tukea. Tulos on linjassa muiden tutkimusten kanssa, jotka eivät myöskään havainneet tukeaa U:n muotoiselle yhteydelle, sillä korkean varmuuden yhteyttä haitallisiin psykologisiin ilmiöihin ei ilmennyt (Müller ym., 2021; Spitzer ym., 2021).

Käänteisen U:n muotoinen yhteys viittaa siihen, että matala varmuus mielentiloista ei yksin selitä vaativan persoonallisuuden piirteitä, sillä yhteys on monimutkaisempi. Toimivan mentalisaatiokyvyn määritelmään sisältyy mielentilojen tulkintaan liittyvän epävarmuuden tiedostaminen (Fonagy & Target, 2006), minkä perusteella varmuuden keskitason on teorian pohjalta oletettu olevan yhteydessä vähäisempään epaadaptiivisten persoonallisuuspiirteiden määrään (Müller ym., 2023). Tässä tutkimuksessa havaittu korkean varmuuden yhteys vähäisempään vaativuuteen saattaa kuitenkin viitata siihen, että itsearviointiin perustuva mittari ei riittävästi tavoita mentalisaatioon olennaisesti kuuluvaa epävarmuuden ulottuvuutta. Näin ollen varmuuden korkeammat pistemäärät voivat osin kuvastaa toimivaa mentalisaatiokykyä haitallisen, liiallisen varmuuden sijasta. Onkin mahdollista, että havaittu käänteisen U:n muotoinen yhteys kuvastaa enemmän käytetyn mittarin rajoitteita mentalisaatiokyvyn arvioinnissa kuin varsinaista mielentilojen varmuuden yhteyttä vaativaan persoonallisuuteen.

Toisena tutkimuskysymyksenä oli, ovatko poikkeavan matala ja poikkeavan korkea varmuus toisten mielentiloista yhteydessä vaativan persoonallisuuden piirteisiin. Tulosten mukaan matala varmuus toisten mielentiloista on yhteydessä korkeampaan määrään vaativan persoonallisuuden piirteitä, mutta yhteys ei ollut yksinkertaisen lineaarinen. Tulokset laajentavat aiempaa tietoa osoittamalla, että matala varmuus on yhteydessä vaativuuteen myös toisten mielentilojen osalta. Aiemmassa tutkimuksessa, jossa käytettiin samaa mentalisaatiokyvyn mittaria (CAMSQ), havaittiin yhteys vain omien mielentilojen matalan varmuuden ja haitallisten psykologisten ilmiöiden välillä (Müller ym., 2023). Sen sijaan tässä tutkimuksessa yhteys havaittiin myös toisten mielentilojen matalan varmuuden ja epaadaptiivisten persoonallisuuspiirteiden välillä.

Tutkimustulokset viittaavat siihen, että heillä, joilla on paljon vaativan persoonallisuuden piirteitä, on heikompi kyky ymmärtää sekä omia että toisten tunteita, ajatuksia ja motiiveja. Näin ollen heikko ymmärrys toisten mielentiloista voi aiheuttaa vaikeuksia yksilön ihmissuhteisiin (Henderson & Horowitz, 2006; Hopwood ym., 2011; Horowitz ym., 2006; Hummelen ym., 2008). Vaativuudelle tyypillinen tapa kostaa tai rankaista loukatuksi tultuaan sekä pyrkimys saada muut ajattelemaan ja toimimaan samalla tavalla kuin itse (Pinto ym., 2011) selittyy sillä, että muiden mielentiloja on vaikeaa tavoittaa heidän toimintansa takana. Siksi sekä omiin että toisten tekoihin tai asioiden tekemättä jättämisiin suhtaudutaan ankarammin. Kykyä huomioida toisten erilaisia näkökulmia voi rajoittaa vahva pinttyminen omiin mielipiteisiin ja ennakkokäsityksiin siitä, mitä muut ajattelevat ja tuntevat.

Tämän tutkimuksen pääanalyysin mukaan korkeampi varmuus toisten mielentiloista liittyy pienempään määrään vaativan persoonallisuuden piirteitä. Näin ollen toisten mielentilojen varmuuden osalta tulokset ovat samansuuntaisia kuin omien mielentilojen kohdalla.

Kvadraattisen mallin perusteella yhteys vaativan persoonallisuuden piirteisiin on käänteisen U:n muotoinen, mikä viittaa siihen, että myös toisten mielentilojen varmuuden kohdalla keskitasoinen varmuus on yhteydessä korkeampaan vaativuuden tasoon kuin matala tai korkea varmuus. Näin ollen aiemman hypoteesin mukainen U:n muotoinen oletus ei saanut tukea myöskään toisten mielentilojen osalta.

Omien ja toisten mielentilojen varmuuden yhteyttä vaativaan persoonallisuuteen tarkasteltiin herkkyytstarkasteluna myös kuutiomalleilla. S-muotoisissa kuutiomalleissa selitysasteet olivat hieman korkeampia kuin U-muotoisissa kvadraattisissa malleissa, mutta erot olivat pieniä. Kuutiomallien korkeammat selitysasteet voivat johtua mallin korkeammasta selittäjien

määrästä, joka voi lisätä mallin ylisovittamisen riskiä (Hawkins, 2004). Herkkyystarkastelut viittaavat siihen, että yhteydet mielentilojen varmuuden ja vaativuuden välillä saattavat olla S-muotoisia eli monimutkaisempia kuin kvadraattiset mallit osoittivat. Herkkyystarkastelussa omien mielentilojen varmuuden lineaarinen ja neliötermi pysyivät samansuuntaisina, mikä vahvistaa pääanalyysin tulosten luotettavuutta. Kuutiotermin oli puolestaan positiivisesti ja tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä vaativuuteen. Toisten mielentilojen varmuuden lineaarinen termi pysyi samansuuntaisena ja tilastollisesti merkitsevä, mutta neliötermi ei enää ollut merkitsevä. Sen sijaan kuutiotermin oli positiivisesti ja tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä vaativuuteen. Tulokset viittaavat siihen, että erittäin korkea mielentilojen varmuus saattaa liittyä lievään kasvuun vaativan persoonallisuuden piirteiden määrässä.

Voi siis olla, että erittäin korkea varmuus mielentiloista heijastaa joustamattomuutta ja ehdottomuutta mielentilojen tulkinnassa, jolloin kyky huomioida vaihtoehtoisia näkökulmia heikkenee. Mielentilojen ehdoton joustamaton tulkinta saattaa selittää sen, miksi yhteys vaativan persoonallisuuden piirteisiin vahvistuu vasta varmuuden erittäin korkeissa ääripäissä. Muutoin korkea varmuus ei näyttäytyä haitallisena, vaan saattaa pikemminkin kuvastaa toimivaa mentalisaatiokykyä. Tämä voi viitata siihen, että vaativaan persoonallisuuteen liittyvät mentalisaation vaikeudet eivät koske pelkästään varmuuden määrää, vaan erityisesti sen joustavuutta.

Vaikka sekä varmuus omista että toisten mielentiloista olivat tilastollisesti merkitsevästi negatiivisesti yhteydessä vaativaan persoonallisuuteen, yhteys näyttäytyi voimakkaampana omien mielentilojen varmuuden kohdalla. Näin ollen henkilöillä, joilla on paljon vaativan persoonallisuuden piirteitä, matala varmuus omista mielentiloista saattaa olla korostuneempaa kuin matala varmuus toisten mielentiloista, mikä on ristiriidassa aiempien oletusten kanssa (Cain ym., 2015; Jurist ym., 2025). Tulokset antavat viitteitä siitä, että erityisesti omien mielentilojen kohdalla tunteiden, ajatusten ja toiveiden ymmärtäminen voi olla vähäistä, minkä vuoksi yksilö voi pyrkiä käsittelemään niitä toiminnan, kuten kovan puurtamisen tai täydellisyyden tavoittelun, kautta (Luyten ym., 2019). Tuloksia tulee kuitenkin tulkita varovaisesti, sillä muuttujia ei tarkasteltu samassa regressiomallissa, eikä niiden välisten vaikutusten eroja testattu tilastollisesti. Näin ollen ei voida varmuudella päätellä, eroavatko omien ja toisten mielentilojen varmuuden yhteydet vaativaan persoonallisuuteen toisistaan.

Kolmas tutkimuskysymys oli, onko hypermentalisaatio, yhteydessä vaativan persoonallisuuden piirteisiin. Hypoteesi, eli että hypermentalisaatio olisi yhteydessä

vaativuuteen, sai tukea tässä tutkimuksessa. Mitä enemmän yksilö arvioi ymmärtävänsä toisten mielentiloja paremmin kuin omiaan, sitä enemmän hänellä esiintyi vaativan persoonallisuuden piirteitä. Henkilöille, joilla on paljon vaativan persoonallisuuden piirteitä, on tyypillistä pyrkiä hallitsemaan sosiaalisia tilanteita. Näin ollen toisten mielentilojen tulkitseminen ilman riittävää havaittavissa olevaa perustaa voi johtua kontrollintarpeesta ja pyrkimyksestä välttää epävarmuutta (Sharp & Vanwoerden, 2015).

Tulos vastaa aiempaa tietoa siitä, että persoonallisuuden epäadaptiivisissa muodoissa varmuus omien ja toisten mielentilojen ymmärtämisestä on epätasapainossa (Bateman ym., 2019; Jurist ym., 2025; Müller ym., 2023; Simonsen & Euler, 2019). Tulos on linjassa aiemman tutkimuksen kanssa, jossa jäykkä perfektionismi, eli vaativan persoonallisuuden pääpiirre, oli yhteydessä hypermentalisaatioon (Fossati ym., 2017). Toisaalta tulos on ristiriidassa aiempaan tutkimukseen, jossa ei havaittu yhteyttä hypermentalisaation ja vaativan persoonallisuuden välillä (Jurist ym., 2025). Eroa voi selittää tutkimusten erilainen hypermentalisaation operationalisointi sekä tutkimusasetelma. Juristin ja kumppaneiden (2025) tutkimuksessa hypermentalisaatiota tutkittiin Movie for the Assessment of Social Cognition (MASC) -menetelmällä, jossa osallistujat tulkitsivat elokuvakohtauksissa hahmojen ajatuksia ja tunteita, eli mitattiin todellista sosiaalisen päättelyn suoritusta. Tässä tutkimuksessa hypermentalisaatiota puolestaan mitattiin itsearvioidulla kyselyllä, joka perustuu subjektiiviseen kokemukseen omasta kyvystä ymmärtää omaa ja toisten mieltä.

4.2 Lapsuuden haitallisten kokemusten yhteys vaativan persoonallisuuden piirteisiin

Neljäntenä tutkimuskysymyksenä oli, ovatko lapsuuden haitalliset kokemukset yhteydessä vaativan persoonallisuuden piirteisiin. Hypoteesi lapsuuden haitallisten kokemusten ja vaativuuden välisestä yhteydestä toteutui. Heillä, jotka ovat kokeneet useampia lapsuuden haitallisia kokemuksia, esiintyy enemmän vaativan persoonallisuuden piirteitä. Tulos on linjassa muiden tutkimusten kanssa (Afifi ym., 2011; Battle ym., 2004; Chiesa & Fonagy, 2014; Gray ym., 2024; Grover ym., 2007; Tyrka ym., 2009).

Tutkimustulos voi selittyä sillä, että lapsuuden haitalliset kokemukset heikentävät itsetuntoa ja kykyä luottaa toisiin ihmisiin, mikä puolestaan voi lisätä tarvetta sääntöihin, järjestykseen ja täydellisyyden tavoitteluun. Siten yksilö pyrkii luomaan itselleen ja ihmissuhteisiinsa ennakoivuutta ja hallinnan tunnetta. Näin ollen vaativan persoonallisuuden piirteiden kehittyminen voidaan ajatella myös sopeutumiskeinoksi, jolla on koetettu selviytyä

turvattomasta ja ennakoimattomasta kasvuympäristöstä. Muutenkin lapsuuden haitalliset kokemukset ovat yleisesti tunnettu riskitekijä erilaisille haitallisille psykologisille ilmiöille, sillä lapsuuden kokemukset vaikuttavat minän kokemuksen jäsentymiseen (Battle ym., 2004; Fonagy ym., 2002).

4.3 Mentalisaation vaikeudet lapsuuden haitallisten kokemusten ja vaativan persoonallisuuden piirteiden välisenä mediaattorina

Viidentenä tutkimuskysymyksenä oli, välittävätkö erilaiset mentalisaation vaikeudet lapsuuden haitallisten kokemusten ja vaativan persoonallisuuden piirteiden välistä yhteyttä. Tarkempina alakysymyksinä oli, välittääkö matala varmuus mielentiloista kyseistä yhteyttä ja välittääkö hypermentalisaatio kyseistä yhteyttä. Hypoteesia siitä, että matala varmuus mielentiloista välittää lapsuuden haitallisten kokemusten ja vaativan persoonallisuuden piirteiden välistä yhteyttä, ei voitu arvioida perinteisellä lineaarisella mediaattorimallilla, koska mielentilojen varmuuden ja vaativan persoonallisuuden piirteiden välinen yhteys ei ollut lineaarinen. Näin ollen tämän tutkimuksen perusteella ei voida arvioida, välittääkö matala varmuus mielentiloista kyseistä yhteyttä.

Aiemmissa persoonallisuushäiriöitä koskevissa tutkimuksissa matalan varmuuden mielentiloista on havaittu toimivan mediaattorina lapsuuden haitallisten kokemusten ja narsistisen sekä epävakaa persoonallisuuden välillä (Duval ym., 2018; Knapen ym., 2025). Tässä tutkimuksessa vastaavaa mediaattorivaikutusta ei voitu arvioida, ja lisäksi tutkimusasetelmat eivät ole suoraan vertailukelpoisia, koska aiemmissa tutkimuksissa on tarkasteltu persoonallisuushäiriöitä, kun taas tässä tutkimuksessa keskityttiin epäadaptiivisiin persoonallisuuspiirteisiin. Tulokset osoittivat, että lapsuuden haitalliset kokemukset ja matala varmuus mielentiloista ovat yhteydessä vaativan persoonallisuuden piirteisiin, mutta näiden yhteyksien välistä rakennetta ei voitu tässä tutkimusasetelmassa arvioida. Siksi jatkotutkimus, jossa hyödynnettäisiin epälineaarisia malleja perinteisten lineaaristen mediaattorimallien sijaan, olisi tarpeellista matalan mielentilojen varmuuden mahdollisten mediaattorivaikutusten tutkimiseksi.

Mediaattorianalyysin tulokset osoittivat, että lapsuuden haitalliset kokemukset ovat selkeästi yhteydessä vaativan persoonallisuuden piirteisiin, ja yhteys säilyi vahvana myös silloin, kun hypermentalisaatio lisättiin malliin. Suora vaikutus oli tilastollisesti merkitsevä ja efektikooltaan selvästi hypermentalisaation kautta kulkevaa epäsuoraa vaikutusta suurempi, mikä viittaa siihen, että lapsuuden haitalliset kokemukset selittävät vaativan

persoonallisuuden piirteitä ensisijaisesti suoran yhteyden kautta. Hypermentalisaatio toimi tilastollisesti merkitseväenä, mutta vaikutukseltaan pienenä välittävänä tekijänä. Epäsuora vaikutus on siis olemassa, mutta sen merkitys jää kokonaismallissa rajalliseksi. Korkeampi määrä lapsuuden haitallisia kokemuksia on yhteydessä korkeampaan hypermentalisaation tasoon, ja korkeampi hypermentalisaation taso puolestaan on yhteydessä korkeampaan määrään vaativan persoonallisuuden piirteitä. Kuitenkin hypermentalisaation välittävä vaikutus oli efektikooltaan pieni, mikä korostaa sitä, että mentalisaation vinoumat eivät yksin selitä yhteyttä lapsuuden haitallisten kokemusten ja vaativan persoonallisuuden piirteiden välillä.

Tutkimustulos viittaa varovaisesti siihen, että lapsuudessa koetut vaikeat kokemukset vaikuttavat mentalisaatiokyvyn kehittymiseen siten, että toisten mielentiloja pyritään tulkitsemaan herkästi ja liiallisella varmuudella. Hypermentalisaatio toimii keinona vähentää vuorovaikutustilanteiden epävarmuutta, jonka sietäminen on usein vaikeaa, jos lapsuudessa on kokenut paljon turvattomuutta (Chiesa & Fonagy, 2014; Gray ym., 2024). Toisin sanoen turvan tunnetta pyritään luomaan tulkitsemalla toisten mielentiloja liiallisella varmuudella, jolloin mielentilojen tulkinta perustuu omiin tulkintoihin eikä välttämättä vastaa toisten todellisia mielentiloja. Henkilöille, joilla on paljon vaativan persoonallisuuden piirteitä, on tyypillistä joustamattomuus katsoa asioita eri näkökulmista sekä tarve olla oikeassa ja tietää paremmin kuin muut (Diedrid & Voderholzer, 2015). Mentalisaation tasolla tämä näkyy hypermentalisaationa.

On kuitenkin huomioitava, ettei matalan varmuuden ja hypermentalisaation välittävää roolia voida vertailla keskenään, sillä mediaattorianalyysin edellytyksiä tarkasteltiin eri tavoin: matalan varmuuden kohdalla tutkittiin epälineaarisia yhteyksiä polynomisilla malleilla, kun taas hypermentalisaation osalta tarkastelu perustui vain lineaarisiin malleihin.

4.4 Taustamuuttujien yhteydet vaativan persoonallisuuden piirteisiin

Kaikki tutkimuksen tulokset säilyivät samansuuntaisina, kun taustamuuttujat, eli koulutustaso, sukupuoli ja ikä, kontrolloitiin. Tutkimukseni kaikissa malleissa korkeammin kouluttautuneilla esiintyi vähemmän vaativan persoonallisuuden piirteitä, mikä on linjassa aiemman tutkimuksen kanssa (Grant ym., 2012). Selityksenä voi olla, että korkeammin kouluttautuneet lienevät kognitiivisesti joustavampia kuin vähemmän kouluttautuneet. Sen sijaan matala koulutustaso voi mahdollisesti johtua myös vaativuuden piirteistä, kuten täydellisyyden tavoittelusta, joka vaikeuttaa opintojen suorittamista loppuun tai kouluun

hakemista. Vastaavasti kaikissa malleissa iältään vanhemmilla henkilöillä oli vähemmän vaativan persoonallisuuden piirteitä, mikä voi viitata korkeamman kognitiiviseen joustavuuden ja itsesäätelytaitojen kehitykseen iän myötä. Aiempi tutkimus iän ja vaativuuden yhteydestä on ollut keskenään ristiriitaista (Clemente ym., 2022; Grant ym., 2012).

Aiempien tutkimusten (Clemente ym., 2022; Grant ym., 2012) mukaisesti sukupuoli ei ollut yhteydessä vaativan persoonallisuuden piirteisiin. Näin ilmeni malleissa, joissa tutkittiin omia ja toisten mielentiloja. Toisin oli malleissa, joissa tutkittiin hypermentalisaation ja vaativuuden yhteyttä sekä lapsuuden haitallisten kokemusten ja vaativuuden yhteyttä. Tällöin sukupuoli oli yhteydessä vaativuuteen siten, että miehillä esiintyi enemmän vaativan persoonallisuuden piirteitä. Hypermentalisaation ja vaativuuden sekä lapsuuden haitallisten kokemusten ja vaativuuden välisten yhteyksien sukupuolittuneisuutta voisi olla hyödyllistä tarkastella tarkemmin jatkotutkimuksissa.

4.5 Tutkimuksen vahvuudet, rajoitukset ja jatkotutkimusehdotukset

Tämä Pro gradu -tutkimus tarjoaa merkityksellistä tietoa vaativan persoonallisuuden piirteiden taustalla olevista tekijöistä ja edistää siten väestössä yleisesti esiintyvien vaativien persoonallisuuspiirteiden ymmärtämistä. Mentalisaatiokyvyn, vaativan persoonallisuuden piirteiden ja lapsuuden haitallisten kokemusten välisiä yhteyksiä ei ole tutkittu aiemmin, joten tutkimus tarjoaa uutta ja hyödyllistä tietoa ilmiöstä.

4.5.1 Aineisto ja yleistettävyys

Tutkimuksen vahvuutena on suuri otoskoko ($N = 2554$), joka lisäsi analyyysien tilastollista voimaa ja mahdollisti myös efektikooltaan pienten yhteyksien havaitsemisen. Lisäksi tutkimusotos edustaa suhteellisen hyvin suomalaista väestöä, sillä tutkittavissa oli vaihtelua iän, sukupuolen, koulutustason ja asuinpaikan suhteen. Näin ollen tutkimustulokset kuvaavat väestössä ilmeneviä vaativan persoonallisuuden piirteitä eivätkä rajoitu klinisen diagnoosin saaneisiin henkilöihin. Otoksen keski-ikä (48.1 vuotta) oli hieman korkeampi kuin suomalaisen väestön keski-ikä (44.2 vuotta) vuonna 2025, joka on laskettu painotettuna keskiarvona naisten ja miesten keski-ikästä (Tilastokeskus, 2025a & Tilastokeskus, 2026). Ero oli tilastollisesti merkitsevä, $t(2553) = 11.73, p < .001$. Tutkimusotoksessa naisten osuus (56.3 %) oli hieman suurempi kuin suomalaisessa väestössä (50.5 %) (Tilastokeskus, 2025a). Ero oli binomitestin perusteella tilastollisesti merkitsevä, $p < .001$. Koulutustason jakauma

poikkiesityksen ja vuonna 2024 tilastoidun, kaikki yli 15-vuotiaat kattavan, suomalaisen väestön välillä siten, että otoksessa peruskoulun tai toisen asteen käyneiden osuus (59.2 %) oli pienempi kuin väestössä (65.9 %) (Tilastokeskus, 2025b). Lisäksi otoksessa oli hieman enemmän alemman korkeakoulututkinnon suorittaneita (23.3 %) kuin väestössä (21.5 %) sekä enemmän vähintään ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita (17.6 %) kuin väestössä (12.6 %) (Tilastokeskus, 2025b). Ero oli tilastollisesti merkitsevä Khiin neliötestin perusteella, $\chi^2(2) = 71.54, p = < .001$.

Tutkimuksen luotettavuutta lisää se, että tarkasteltiin, eroavatko puuttuvien vastausten vuoksi poistetut henkilöt ($n = 744$) tutkimukseen sisällytetyistä henkilöistä ja ovatko jotkin kysymykset sellaisia, joihin jätettiin systemaattisesti vastaamatta aiheen herkkyyden tai kysymyksen vaikeaselkoisuuden vuoksi. Tarkastelun perusteella systemaattista vastaamatta jättämistä ei havaittu. Poistetut henkilöt olivat keskiarvoltaan tutkimukseen sisällytetyjä vanhempia, mikä voi osin vinouttaa aineiston edustettavuutta. On myös mahdollista, että tutkimukseen vastanneet henkilöt ovat reflektiokyvyltään taitavampia kuin he, jotka jättivät vastaamatta. Voi myös olla, että henkilöt, joilla on paljon vaativan persoonallisuuden piirteitä, ovat jättäneet kyselyn helpommin kesken peläten, etteivät osaisikaan vastata kysymyksiin riittävän hyvin.

Tutkimuksen rajoitteena on, että tutkimuksesta poistettiin henkilöt, jotka ilmoittivat sukupuolekseen muun kuin naisen tai miehen tai eivät halunneet kertoa sukupuoltaan ($n = 13$). Tämä heijastaa tutkimuskentällä yleisesti vallitsevaa ilmiötä, jossa muunsukupuoliset henkilöt jätetään usein pienen määrän vuoksi analyysistä pois, mikä vahvistaa siten heidän systemaattista aliedustustaan tutkimuksissa. Lisäksi tutkimustulosten yleistettävyyteen vaikuttaa se, että tutkimukseen osallistuivat vain Suomessa asuvat henkilöt ja suomen kieltä osaavat, mikä on rajannut tutkimuksesta pois heikommin suomen kieltä osaavia henkilöitä. Tutkimuksessa ei myöskään kysytty osallistujien etnistä tai kulttuurista taustaa eikä huomioitu kyselylomakkeiden tulkintaan mahdollisesti vaikuttavia kulttuurisia eroja. Tutkimuksessa on poikkileikkausasetelma ja muuttujien välisiä yhteyksiä tutkittiin teoreettisella mediaattorimallilla, minkä vuoksi tulokset eivät kerro syy-seuraussuhteista, vaan niiden selvittämiseksi tarvittaisiin pitkittäistutkimusta.

4.5.2 Mittarit ja operationalisointi

Tutkimuksen vahvuutena on käytettyjen mittareiden erinomainen reliabiliteetti niin tässä aineistossa kuin aiemmissa tutkimuksissa. Kaikki käytetyt mittarit olivat itseraportoitavia

kyselylomakkeita, mikä tuo tutkimukseen omat rajoitteensa. Osallistujat saattavat vastata kysymyksiin sosiaalisesti suotavammin arvioidessaan vaativuuden piirteitä tai mielentilojen varmuutta, jolloin halu näyttäytyä positiivisessa valossa voi vinouttaa vastauksia.

Kyselytutkimuksissa vastaajat voivat toisinaan valita systemaattisesti ääriarvoja täyttääkseen kyselyn nopeasti ilman tarkempaa pohdintaa. Tässä tutkimuksessa osallistuminen oli kuitenkin vapaaehtoista eikä siitä saanut palkkiota, mikä todennäköisesti vähentää tällaista vastauskäyttäytymistä. Kysymysten ja vastausvaihtoehtojen tulkinta on myös aina osittain subjektiivista, mikä voi johtaa siihen, että Likert-asteikollisia vastausvaihtoehtoja (*”joskus”*) tai kysymysten merkityksiä voidaan ymmärtää eri tavoin. Kyselytutkimuksissa osallistujien sen hetkinen mielentila voi vaikuttaa siihen, minkälaisia vastauksia annetaan ja miten kysymyksiä siinä hetkessä tulkitaan.

Lapsuuden kokemuksia kartoittavissa kyselytutkimuksissa vastaaja ei välttämättä muista menneitä tapahtumia tai niiden esiintyvyyttä tarkasti muistijälkien haurauden ja muokkautuvuuden vuoksi, jolloin vastaukset voivat poiketa todellisista lapsuuden kokemuksista. On tyypillistä, että aikuisuudessa ei muisteta kaikkia lapsuuden vaikeita kokemuksia tai niiden arvioidaan tapahtuneen harvemmin, mitä ne todellisuudessa tapahtuivat (Kendall-Tackett & Becker-Blease, 2004).

Tutkimustani vahvistaa se, että tarkastelun kohteena oli itseen ja toisiin kohdistuva mentalisaatiokyvyn ulottuvuus, joka on juuri persoonallisuuden kannalta merkittävä tutkimuksenkohde (Müller ym., 2023). Toisin kuin aiemmissa tutkimuksissa (Jurist ym., 2025), tämän tutkimuksen kohteena oli sekä itseen että toisiin kohdistuva mentalisaatiokyky eikä vain toinen niistä, mikä mahdollistaa itseen ja toisiin kohdistuvan mentalisaatiokyvyn vertailun keskenään. Toisaalta tutkimukseni rajoittuminen vain yhdelle mentalisaation ulottuvuudesta jättää selvittämättä, ovatko vaativan persoonallisuuden piirteet yhteydessä mentalisaatiokykyyn sen toisilla ulottuvuuksilla. Kiinnostavaa olisi jatkossa tutkia, onko CAMSQ-mittarin affektiivinen tai kognitiivinen ulottuvuus yhteydessä vaativuuteen. Voi olla, että vaativan persoonallisuuden piirteiden kohdalla yhteys näkyisi jollain toisella mentalisaatiokyvyn ulottuvuudella eri tavoin kuin itseen ja toisiin kohdistuvalla ulottuvuudella (Allen ym. 2008; Luyten ja Fonagy 2015). Tutkimuksen vahvuutena on, että tutkimuksessa mentalisaatiokykyä mittaavat väittämät kattoivat mentalisaatioteorian (Fonagy ym., 1991) mukaiset osa-alueet: kysymykset koskivat tasaisesti tunteita, ajatuksia, asenteita, tavoitteita ja motiiveja.

Mentalisaatiokyvyn mittaamiseen kyselytutkimuksella liittyy kuitenkin rajoitteita, sillä tulokset kuvaavat henkilön omaa arviota mentalisaatiokyvystään eivätkä hänen todellista kykyään. Itsearviointi ja todellinen mentalisaatiokyky eivät välttämättä vastaa toisiaan (Müller ym., 2023). Kyselytutkimuksella ei myöskään tavoiteta mentalisaatiokyvyn implisiittistä puolta (Luyten ym., 2019). Lisäksi kyselytutkimuksessa ei huomioida sitä, millainen vireystila vastaajalla on mentalisaatiokykyään arvioidessaan, vaikka tiedetään, että stressi tai korkea vireystila heikentää kykyä tulkita omia ja toisten mielentiloja oikein (Luyten & Fonagy, 2015). Näin ollen kyselytutkimukset mittaavat vain mentalisaation pysyvää piirreominaisuutta, mutta ei tilannekohtaisesti vaihtelevaa tilaominaisuutta (Höller ym., 2025).

Tutkimuksen rajoitteena on, ettei poikkeavan matalan tai korkean varmuuden kynnyksarvoja ole määritelty, vaan muuttujia tutkittiin jatkuvina. Siksi on vaikeampaa tarkasti erottaa, minkä tason varmuus voidaan katsoa poikkeavan matalaksi tai korkeaksi. Tutkimuksessani hypermentalisaatiota tutkittiin taipumuksena olla varmempi toisten mielentiloista kuin omistaan. Jatkossa olisi hyödyllistä operationalisoida myös omien mielentilojen hypermentalisaatio ja tutkia onko se yhteydessä vaativuuden piirteisiin. Lisäksi rajoitteena on, että hypermentalisaatio operationalisoitiin siten, että tutkittiin vain niihin liittyvää varmuuden tasoa. Näin ollen muuttujia ei sisällä esimerkiksi hypermentalisaatiolle tyypillistä taipumusta selittää käyttäytymistä pitkällä ja yksityiskohtaisilla kertomuksilla (Bateman & Fonagy, 2016). Siksi tutkimuksessa hypermentalisaatio-muuttuja ei kata koko käsitteiden teoreettista määritelmää.

Tutkimustuloksia voi vinouttaa se, ettei vaativan persoonallisuuden piirteitä mittaavassa kyselyssä ole vastausvaihtoehtona neutraalia ”ei samaa eikä eri mieltä” -vastausta, minkä vuoksi vastaajan on kallistuttava johonkin suuntaan, vaikka hän ei aidosti osaisi vastata kysymykseen. Lisäksi on huomioitava, että tutkimuksen aineistonkeruuvaiheessa yksi mittarin väittämistä on pudonnut pois. Tutkimuksessani ei määritelty rajaa sille, minkä määrän kohdalla vaativan persoonallisuuden piirteet muuttuvat epäadaptiivisiksi, sillä kohtuullinen määrä piirteitä voi olla toiminnallisesti hyödyllistä (Samuel & Widiger, 2008).

Tutkimuksen rajoitteena on, että vaativaa persoonallisuutta mitattiin yksifaktorisena eli sen yleisenä tekijänä, eikä POPS-mittarin viittä faktoria tarkasteltu erikseen tutkimuksen rajaamisen vuoksi. POPS:n yleinen tekijä saattaa heijastaa enemmän yleistä persoonallisuuspatologiaa kuin nimenomaisesti vaativan persoonallisuuden piirteitä (Sadri

ym., 2018). Jatkossa voisi tutkia, onko mentalisaatiokyky yhteydessä vahvimmin johonkin tiettyyn POPS:n faktoriin tai onko mentalisaatiokyky yhteydessä enemmän vaativan persoonallisuuden kontrolloivaan tai ahdistuvaan alatyyppiin (Pinto ym., 2022).

Tutkimuksen vahvuutena on, että siinä on tarkasteltu laajasti erilaisia lapsuuden haitallisia kokemuksia ja huomioitu haitallisten kokemusten kumulatiivinen vaikutus analyysseissa. Koska tutkimuksessa rajattiin lapsuuden haitalliset kokemukset koskemaan alle 12-vuotiaana koettuja kokemuksia, tutkimus erottaa lapsuuden kokemukset nuoruuden kokemuksista, sillä niiden vaikutukset kehitykseen voivat olla erilaisia (Gee, 2021). Toisaalta nyt tutkimuksessa ei ollenkaan näy 12–18-vuotiaana koettujen haitallisten kokemusten vaikutuksia, vaikka nekin ovat merkittäviä persoonallisuuspiirteiden ja mentalisaatiokyvyn kehityksen kannalta. Näin ollen myös nuoruuden haitallisten kokemusten yhteyksiä olisi hyödyllistä tutkia jatkossa. Tutkimuksessani ACE-mittariin on lisätty väittämä seksuaalisesta hyväksikäytöstä, joka on tapahtunut vanhemman toimesta. Lisäys on perusteltu, sillä seksuaalisen hyväksikäytön kokemus voi erota riippuen siitä, onko tekijä kuka tahansa vai oma vanhempi.

Koska ACE-muuttuja muodostettiin summapistemääränä, nyt vanhemman toteuttama seksuaalinen hyväksikäyttö saa kuitenkin tutkimuksessa kaksinkertaisen pistemäärän muihin kokemuksiin verrattuna. Henkilöt, jotka ovat tulleet seksuaalisesti hyväksikäytetyiksi vanhemman toimesta, vastaavat todennäköisesti myöntävästi sekä yleistä hyväksikäyttöä että vanhemman tekemää hyväksikäyttöä koskeviin väittämiin. Tutkimuksessa oli kuitenkin suhteellisen vähän osallistujia, jotka vastasivat kokeneensa vanhemman toteuttamaa seksuaalista hyväksikäyttöä ($n = 85$). Jatkossa lapsuuden haitallisia kokemuksia voisi tarkastella muodostamalla erilliset summapistemäärät kokemuksille, jotka ovat tapahtuneet missä tahansa ympäristössä, sekä kokemuksille, jotka liittyvät vanhempiin ja perheeseen.

ACE-muuttuja pisteytettiin binäärisesti, koska binääristä pisteytystapaa on suositeltu summapistemäärän sijasta (Reidy ym., 2021) ja jotta tutkimustulokset ovat vertailtavissa muihin tutkimuksiin lapsuuden haitallisista kokemuksista. Tutkimusnäytön perusteella haitallisten kokemusten kumulatiivista kokonaiskuormitusta pidetään keskeisempänä (Hughes ym., 2016) kuin yksittäisten kokemusten yleisyyttä. Siksi tutkimukseni vahvuutena on kumulatiivisen kokonaiskuormituksen tarkastelu. Binäärisessä pisteytyksessä myös ”harvoin”-vastaukset koodattiin arvoksi 1, sillä jo yksittäinenkin haitallinen lapsuuden kokemus voi vaikuttaa yksilöön negatiivisesti. Toisaalta tällöin vaarana voi olla myös haitallisille kokemuksille altistumisen yliarviointi (Hughes ym., 2017).

Kuitenkin tutkimukseni binäärisessä pisteytystavassa on myös omat rajoitteensa, sillä erilaisille haitallisille kokemuksille ei laskettu painokertoimia, joten lapsuuden kokemukset näyttäytyvät tutkimuksessani keskenään yhtä haitallisina, vaikka näin ei välttämättä ole. Tutkimukseen ei sisällytetty ACE-mittarin suojaavia tekijöitä muuttujan koodaamisen yksinkertaistamiseksi, vaikka suojaavien tekijöiden huomiointi olisi tärkeää, kun tutkitaan lapsuuden haitallisten kokemusten vaikutuksia (Guo ym., 2022). Jatkotutkimuksissa suojaavien tekijöiden sisällyttäminen mittariin olisi suositeltavaa. Lisäksi tutkimuksessani yksi väittämistä kattaa sekä seksuaalisen häirinnän että seksuaalisen väkivallan kohteeksi joutumisen, vaikka nämä ovat kaksi eri ilmiötä ja voivat erota toisistaan vakavuudeltaan ja vaikutuksiltaan.

Jatkossa olisi hyödyllistä tutkia lapsuuden haitallisten kokemusten, vaativuuden ja mentalisaatiokyvyn yhteyttä rajaamalla haitalliset kokemukset emotionaaliseen kaltoinkohteluun, sillä aiemman tutkimuksen perusteella se näyttäisi olevan keskeinen tekijä vaativuuden taustalla (Bernstein ym., 1998; Gray, 2024; Lobbestael ym., 2010; Roberts ym., 2008). Olisi hyödyllistä tutkia, toistuuko tulos emotionaalisen kaltoinkohtelun ja vaativuuden yhteydestä suomalaisessa aineistossa ja mitkä muut ACE-mittarin lapsuuden haitalliset kokemukset ovat vahvimmin yhteydessä vaativaan persoonallisuuteen.

4.5.3 Analyysimenetelmät

Tutkimukseni vahvuutena voidaan pitää mediaattorianalyysin toteuttamista Process-makrolla, jolla muuttujien välisiä yhteyksiä voidaan tutkia monipuolisemmin. Mediaattorimalli testaa polkua, jossa lapsuuden haitalliset kokemukset vaikuttavat mentalisaatiokykyyn, ja mentalisaatiokyky vaikuttaa vaativan persoonallisuuden piirteisiin. Kuitenkin todellisuudessa nämä ilmiöt voivat kehittyä myös rinnakkaisesti samaan aikaan, jolloin mallin oletukset eivät välttämättä täysin vastaa sitä, miten ilmiöt kehittyvät. Tutkimuksen vahvuutena voidaan pitää sitä, että muuttujien välisiä yhteyksiä tarkasteltiin myös herkkyystarkasteluna kuutiomallilla, mutta pääanalyyseissä säilytettiin kvadraattinen malli, koska se vastasi tutkimuskysymyksiä ja hypoteeseja.

Tutkimukseni taustamuuttujista koulutustaso koodattiin kolmiluokkaiseksi kategoriseksi muuttujaksi, ja sen ensimmäinen luokka oli suurempi (59.2 %) kuin muut luokat (23.3 % ja 17.6 %). Luokkien epätasainen jakauma voi heikentää tulosten luotettavuutta koulutustason vaikutuksesta päämuuttujiin. Jakauman tasoittamiseksi koulutustason ensimmäiseen ryhmään olisi voinut sisällyttää vain perustason koulutuksen käyneet. Tällöin toinen ryhmä olisi

sisältänyt toisen asteen koulutuksen käyneet ja kolmas ryhmä korkeakoulututkinnon suorittaneet. Nykyiseen jakoon kuitenkin päädyttiin, sillä kyseinen jaottelutapa on yleinen muissakin tutkimuksissa. Toisena rajoitteena on, että koulutustaso käsiteltiin analyyseissä lineaarisena järjestysasteikollisena muuttujana, mikä olettaa, että koulutustason luokkien väliset erot olisivat yhtä suuria, vaikka näin ei välttämättä ole.

Polynomisen regressiomallin käyttöön liittyy omia rajoitteitaan, sillä psykologisia ilmiöitä tutkittaessa ei voida tietää varmaksi, että ilmiöiden todelliset yhteydet olisivat kvadraattisia ennen niiden sovittamista kvadraattiseen malliin (Simonsohn, 2018). Mallin vaihtoehtoiseksi muodoksi on ehdotettu kahden viivan testiä (Simonsohn, 2018), jota voitaisiin käyttää jatkotutkimuksissa. Myös hypermentalisaationa käyttämäni erotusmuuttujaan liittyy rajoitteita, sillä erotusmuuttuja ei ole yhtä luotettava kuin alkuperäiset muuttujat, joista erotus on laskettu (Humberg ym., 2018). Siksi erotusmuuttujaa käyttäessä olisikin suositeltavaa tehdä jatkotutkimukset Condition-Based Regression Analysis (CRA) -menetelmällä (Humberg ym., 2018), jota ei tässä tutkimuksessa käytetty tutkimuksen rajaamisen vuoksi, mutta jota olisi hyödyllistä käyttää tulevissa tutkimuksissa.

4.6 Lopuksi

Lapsuuden kokemukset, mentalisaatiokyky sekä vakiintuneet persoonallisuuspiirteet ovat ilmiöinä kytköksissä keskenään ja vaikuttavat toisiinsa yksilön kehityksen eri vaiheissa. Tutkimukseni tulokset ovat hyödyllisiä kliinisen työn näkökulmasta, sillä ne tarjoavat tietoa, joka voi auttaa ymmärtämään paremmin asiakkaita, joilla on vaativan persoonallisuuden piirteitä. Tutkimustulokseni osoittivat, että vaativan persoonallisuuden piirteiden taustalla on mentalisaatiokyvyn heikentyneitä muotoja (matalaa mielentilojen varmuutta ja hypermentalisaatiota) ja lapsuuden haitallisia kokemuksia. Tutkimukseni mukaan hypermentalisaatio välittää lapsuuden haitallisten kokemusten ja vaativan persoonallisuuden piirteiden välistä yhteyttä. Kuitenkin yhteyksiä kuvaavien mallien selitysasteet olivat matalia, mikä tukee käsitystä siitä, että persoonallisuuspiirteiden kehittymiseen vaikuttavat myös monet muut tekijät, kuten temperamentti. Jatkossa olisi kiinnostavaa tutkia, välittävätkö tunnesäätelyongelmat heikentyneen mentalisaatiokyvyn ja vaativan persoonallisuuden piirteiden välistä yhteyttä.

Tutkimus vahvistaa nykyistä suuntaa siitä, miten persoonallisuuspiirteet nähdään jatkumona ja niitä arvioidaan suhteessa toimintakykyyn sen sijaan, että korostettaisiin diagnoosi- ja häiriökeskeisyyttä. Tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että mentalisaatiokyky voi olla

merkittävä tekijä vaativan persoonallisuuden piirteiden ymmärtämisessä. Tulevaisuudessa olisi tärkeää tarkastella, miten vaativan persoonallisuuden piirteet ovat yhteydessä mentalisaatiokykyyn liittyviin muihin ilmiöihin, kuten episteemiseen luottamukseen ja epävarmuuden sietokykyyn.

Lähteet

- Afifi, T. O., Mather, A., Boman, J., Fleisher, W., Enns, M. W., MacMillan, H., & Sareen, J. (2011). Childhood adversity and personality disorders: Results from a nationally representative population-based study. *Journal of Psychiatric Research, 45*(6), 814–822. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2010.11.008>
- Allen, J. G., Fonagy, P., & Bateman, A. W. (2008). *Mentalizing in clinical practice*. American Psychiatric Pub.
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). American Psychiatric Publishing.
- Anda, R. F., Felitti, V. J., Bremner, J. D., Walker, J. D., Whitfield, C., Perry, B. D., Dube, S. R., & Giles, W. H. (2006). The enduring effects of abuse and related adverse experiences in childhood. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience, 256*(3), 174–186. <https://doi.org/10.1007/s00406-005-0624-4>
- Atroszko, P. A., Demetrovics, Z., & Griffiths, M. D. (2020). Work addiction, obsessive-compulsive personality disorder, burn-out, and global burden of disease: Implications from the ICD-11. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 17*(2), 660. <https://doi.org/10.3390/ijerph17020660>
- Auger, E., Nandrino, J. L., & Doba, K. (2025). Mentalizing oneself and others in anorexia nervosa: From subjective evaluation to performance. *Journal of Clinical Psychology, 81*(7), 557–566. <https://doi.org/10.1002/jclp.23791>
- Bailey, G. R. (1998). Cognitive-behavioral treatment of obsessive-compulsive personality disorder. *Journal of Psychological Practice, 4*(1), 51–59.
- Ballespí, S., Vives, J., Sharp, C., Chanes, L., & Barrantes-Vidal, N. (2021). Self and other mentalizing polarities and dimensions of mental health: Association with types of symptoms, functioning and well-being. *Frontiers in Psychology, 12*, 566254. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.566254>
- Bateman, A., & Fonagy, P. (2016). *Mentalization-based treatment for personality disorders: A practical guide*. Oxford University Press.
- Bateman, A. W., Fonagy, P., & Campbell, C. (2019). Borderline personality disorder. Teoksessa A. W. Bateman & P. Fonagy (toim.), *Handbook of mentalizing in mental health practice* (2. p., ss. 323–335). American Psychiatric Publishing.
- Battle, C. L., Shea, M. T., Johnson, D. M., Yen, S., Zlotnick, C., Zanarini, M. C., Sanislow, C. A., Skodol, A. E., Gunderson, J. G., Grilo, C. M., McGlashan, T. H., & Morey, L. C. (2004). Childhood maltreatment associated with adult personality disorders: Findings from the collaborative longitudinal personality disorders study. *Journal of Personality Disorders, 18*(2), 193–211. <https://doi.org/10.1521/pedi.18.2.193.32777>

- Bellis, M. A., Hughes, K., Leckenby, N., Jones, L., Baban, A., Kachaeva, M., Povilaitis, R., Pudule, I., Qirjako, G., Ulukol, B., Raleva, M., & Terzic, N. (2014). Adverse childhood experiences and associations with health-harming behaviours in young adults: surveys in eight eastern European countries. *Bulletin of the World Health Organization*, *92*(9), 641–655. <https://doi.org/10.2471/BLT.13.129247>
- Bernstein, D. P., Stein, J. A., & Handelsman, L. (1998). Predicting personality pathology among adult patients with substance use disorders: Effects of childhood maltreatment. *Addictive Behaviors*, *23*(6), 855–868. [https://doi.org/10.1016/S0306-4603\(98\)00072-0](https://doi.org/10.1016/S0306-4603(98)00072-0)
- Bliksted, V., Frith, C., Videbech, P., Fagerlund, B., Emborg, C., Simonsen, A., Roepstorff, A., & Campbell-Meiklejohn, D. (2019). Hyper- and hypomentazing in patients with first-episode schizophrenia: fMRI and behavioral studies. *Schizophrenia bulletin*, *45*(2), 377–385. <https://doi.org/10.1093/schbul/sby027>
- Bora, E. (2021). A meta-analysis of theory of mind and 'mentalization' in borderline personality disorder: a true neuro-social-cognitive or meta-social-cognitive impairment?. *Psychological Medicine*, *51*(15), 2541–2551. <https://doi.org/10.1017/S0033291721003718>
- Bowen, R., Balbuena, L., Baetz, M., & Marwaha, S. (2015). Mood instability in people with obsessive compulsive disorder and obsessive-compulsive personality traits. *Journal of Obsessive-Compulsive and Related Disorders*, *6*(2), 108-113. <https://doi.org/10.1016/j.jocrd.2015.07.003>
- Bowen, R., Rahman, H., Dong, L. Y., Khalaj, S., Baetz, M., Peters, E., & Balbuena, L. (2019). Suicidality in people with obsessive-compulsive symptoms or personality traits. *Frontiers in Psychiatry*, *9*, 747. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2018.00747>
- Bowlby, J. (1988). *A secure base: Parent-child attachment and healthy human development*. Basic Books.
- Brüne, M., Walden, S., Edel, M.-A., & Dimaggio, G. (2015). Mentalization of complex emotions in borderline personality disorder: The impact of parenting and exposure to trauma on the performance in a novel cartoon-based task. *Comprehensive Psychiatry*, *64*, 29–37. <https://doi.org/10.1016/j.comppsy.2015.08.00>
- Cain, N. M., Ansell, E. B., Simpson, H. B., & Pinto, A. (2015). Interpersonal functioning in obsessive-compulsive personality disorder. *Journal of personality assessment*, *97*(1), 90-99. <https://doi.org/10.1080/00223891.2014.934376>
- Carr, A. T. (1974). Compulsive neurosis: A review of the literature. *Psychological Bulletin*, *81*(5), 311–318. <https://doi.org/10.1037/h0036473>

- Chiesa, M., & Fonagy, P. (2014). Reflective function as a mediator between childhood adversity, personality disorder and symptom distress. *Personality and Mental Health, 8*(1), 52–66. <https://doi.org/10.1002/pmh.1245>
- Clark, C., Caldwell, T., Power, C., & Stansfeld, S. A. (2010). Does the influence of childhood adversity on psychopathology persist across the lifecourse? A 45-year prospective epidemiologic study. *Annals of epidemiology, 20*(5), 385–394. <https://doi.org/10.1016/j.annepidem.2010.02.008>
- Clark, G. I., Rock, A. J., Clark, L. H., & Murray-Lyon, K. (2020). Adult attachment, worry and reassurance seeking: Investigating the role of intolerance of uncertainty. *Clinical Psychologist, 24*(3), 294–305. <https://doi.org/10.1111/cp.12218>
- Clemente, M. J., Martins Silva, A. S., Pozzolo Pedro, M. O., Paiva, H. S., de Azevedo Marques Périco, C., Torales, J., Ventriglio, A., & Castaldelli-Maia, J. M. (2022). A meta-analysis and meta-regression analysis of the global prevalence of obsessive-compulsive personality disorder. *Heliyon, 8*(7), e09912. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2022.e09912>
- Coid, J., Yang, M., Tyrer, P., Roberts, A., & Ullrich, S. (2006). Prevalence and correlates of personality disorder in Great Britain. *British Journal of Psychiatry, 188*(5), 423–431. <https://doi.org/10.1192/bjp.188.5.423>
- Cortés-García, L., McLaren, V., Vanwoerden, S., & Sharp, C. (2021). Attachment, mentalizing, and eating disorder symptoms in adolescent psychiatric inpatients and healthy controls: a test of a mediational model. *Eating and Weight Disorders: EWD, 26*(4), 1159–1168. <https://doi.org/10.1007/s40519-020-01017-z>
- Crawford, M. J., Koldobsky, N., Mulder, R., & Tyrer, P. (2011). Classifying personality disorder according to severity. *Journal of personality disorders, 25*(3), 321–330. <https://doi.org/10.1521/pedi.2011.25.3.321>
- de Carvalho, H. W., Pereira, R., Frozi, J., Bisol, L. W., Ottoni, G. L., & Lara, D. R. (2015). Childhood trauma is associated with maladaptive personality traits. *Child abuse & neglect, 44*, 18–25. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2014.10.013>
- Diaconu, G., & Turecki, G. (2009). Obsessive-compulsive personality disorder and suicidal behavior: Evidence for a positive association in a sample of depressed patients. *The Journal of Clinical Psychiatry, 70*(11), 1551–1556. <https://doi.org/10.4088/JCP.08m04636>
- Diedrich, A., & Voderholzer, U. (2015). Obsessive-compulsive personality disorder: a current review. *Current psychiatry reports, 17*(2), 2. <https://doi.org/10.1007/s11920-014-0547-8>
- Duval, J., Ensink, K., Normandin, L., & Fonagy, P. (2018). Mentalizing mediates the association between childhood maltreatment and adolescent borderline and narcissistic

- personality traits. *Adolescent Psychiatry*, 8(3), 156–173. <https://doi.org/10.2174/2210676608666180829095455>
- Duval, J., Ensink, K., Normandin, L., Sharp, C., & Fonagy, P. (2018). Measuring reflective functioning in adolescents: Relations to personality disorders and psychological difficulties. *Adolescent Psychiatry*, 8(1), 5–20. <https://doi.org/10.2174/2210676608666180208161619>
- Egan, S., & Egan, S. J. (2014). *Cognitive-behavioral treatment of perfectionism*. The Guilford Press.
- Euler, S., Nolte, T., Constantinou, M., Griem, J., Montague, P. R., Fonagy, P., & Personality and Mood Disorders Research Network (2021). Interpersonal problems in borderline personality disorder: Associations with mentalizing, emotion regulation, and impulsiveness. *Journal of Personality Disorders*, 35(2), 177–193. https://doi.org/10.1521/pedi_2019_33_427
- Felitti, V. J., Anda, R. F., Nordenberg, D., Williamson, D. F., Spitz, A. M., Edwards, V., Koss, M. P., & Marks, J. S. (1998). Relationship of childhood abuse and household dysfunction to many of the leading causes of death in adults: The adverse childhood experiences (ACE) study. *American Journal of Preventive Medicine*, 14(4), 245–258. [https://doi.org/10.1016/S0749-3797\(98\)00017-8](https://doi.org/10.1016/S0749-3797(98)00017-8)
- Field, A. (2018). *Discovering statistics using IBM SPSS Statistics* (5.p.). Sage Publications.
- Fonagy, P., & Bateman, A. W. (2016). Adversity, attachment, and mentalizing. *Comprehensive Psychiatry*, 64, 59–66. <https://doi.org/10.1016/j.comppsy.2015.11.006>
- Fonagy, P., Gergely, G., Jurist, E., & Target, M. (2002). *Affect regulation, mentalization, and the development of the self*. Other Press.
- Fonagy, P. & Luyten, P. (2018). Attachment, mentalizing, and the self. Teoksessa W. J. Livesley & R. Larstone (toim.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (2. p., ss. 123–140). The Guilford Press.
- Fonagy, P. & Luyten, P. (2016). A multilevel perspective on the development of borderline personality disorder. Teoksessa D. Cicchetti (toim.), *Developmental psychopathology. Vol. 3: Maladaptation and psychopathology* (3. p., ss. 726–792). Wiley.
- Fonagy, P., Luyten, P., Moulton-Perkins, A., Lee, Y. W., Warren, F., Howard, S., Ghinai, R., Fearon, P. & Lowyck, B. (2016). Development and validation of a self-report measure of mentalizing: The reflective functioning questionnaire. *PloS one*, 11(7), e0158678. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0158678>
- Fonagy, P., Steele, M., Steele, H., Moran, G. S. & Higgitt, A. C. (1991). The capacity for understanding mental states: The reflective self in parent and child and its significance for security of attachment. *Infant Mental Health Journal*, 12(3), 201–218.

- Fonagy, P. & Target, M. (1996). Playing with reality: I. Theory of mind and the normal development of psychic reality. *The International journal of psycho-analysis*, 77 (Pt 2), 217–233.
- Fonagy, P. & Target, M. (2000). Playing with reality: III. The persistence of dual psychic reality in borderline patients. *The International Journal of Psycho-Analysis*, 81(5), 853.
- Fonagy, P. & Target, M. (2006). The Mentalization-focused approach to self pathology. *Journal of Personality Disorders*, 20(6), 544–576.
<https://doi.org/10.1521/pedi.2006.20.6.544>
- Fossati, A., Acquarini, E., Feeney, J. A., Borroni, S., Grazioli, F., Giarolli, L. E., Franciosi, G. & Maffei, C. (2009). Alexithymia and attachment insecurities in impulsive aggression. *Attachment & Human Development*, 11(2), 165–182.
<https://doi.org/10.1080/14616730802625235>
- Fossati, A., Feeney, J., Maffei, C. & Borroni, S. (2011). Does mindfulness mediate the association between attachment dimensions and borderline personality disorder features? A study of Italian non-clinical adolescents. *Attachment & Human Development*, 13(6), 563–578. <https://doi.org/10.1080/14616734.2011.608993>
- Fossati, A., Somma, A., Krueger, R. F., Markon, K. E. & Borroni, S. (2017). On the relationships between DSM-5 dysfunctional personality traits and social cognition deficits: A study in a sample of consecutively admitted Italian psychotherapy patients. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 24(6), 1421–1434.
<https://doi.org/10.1002/cpp.2091>
- Frost, R. O. & Shows, D. L. (1993). The nature and measurement of compulsive indecisiveness. *Behaviour Research and Therapy*, 31(7), 683–692.
[https://doi.org/10.1016/0005-7967\(93\)90121-A](https://doi.org/10.1016/0005-7967(93)90121-A)
- Galvez-Merlin, A., de la Higuera-Gonzalez, P., Lopez-Villatoro, J. M., de la Torre-Luque, A., Diaz-Marsa, M., & Carrasco, J. L. (2023). Study of mentalizing ability in borderline personality disorder: Relationship with impulsivity. *European Psychiatry*, 66(S1), S114. <https://doi.org/10.1192/j.eurpsy.2023.310>
- Gee, D. G. (2021). Early adversity and development: Parsing heterogeneity and identifying pathways of risk and resilience. *The American Journal of Psychiatry*, 178(11), 998–1013. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.2021.21090944>
- Gjerde, L. C., Czajkowski, N., Røysamb, E., Ystrom, E., Tambs, K., Aggen, S. H., Ørstavik, R. E., Kendler, K. S., Reichborn-Kjennerud, T., & Knudsen, G. P. (2015). A longitudinal, population-based twin study of avoidant and obsessive-compulsive personality disorder traits from early to middle adulthood. *Psychological Medicine*, 45(16), 3539–3548. <https://doi.org/10.1017/S0033291715001440>

- Grant, J. E., Mooney, M. E. & Kushner, M. G. (2012). Prevalence, correlates, and comorbidity of DSM-IV obsessive-compulsive personality disorder: Results from the National Epidemiologic Survey on Alcohol and Related Conditions. *Journal of Psychiatric Research*, 46(4), 469–475. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2012.01.009>
- Gray, E. C. (2024). *Factors contributing to obsessive-compulsive personality disorder traits: A scoping review and empirical study* [väitöskirja, Macquarie University]. Macquarie University ResearchOnline. <https://doi.org/10.25949/25494058.v1>
- Gray, E., Sweller, N. & Boag, S. (2024). Child abuse and neglect and obsessive–compulsive personality traits: Effects of attachment, intolerance of uncertainty, and metacognition. *Journal of Child & Adolescent Trauma*, 17(4), 1189–1209. <https://doi.org/10.1007/s40653-024-00644-3>
- Grover, K. E., Carpenter, L. L., Price, L. H., Gagne, G. G., Mello, A. F., Mello, M. F. & Tyrka, A. R. (2007). The relationship between childhood abuse and adult personality disorder symptoms. *Journal of Personality Disorders*, 21(4), 442–447. <https://doi.org/10.1521/pedi.2007.21.4.442>
- Gunay-Oge, R., Pehlivan, F. Z. & Isikli, S. (2020). The effect of positive childhood experiences on adult personality psychopathology. *Personality and Individual Differences*, 158, Article 109862. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.109862>
- Guo, S., O'Connor, M., Mensah, F., Olsson, C. A., Goldfeld, S., Lacey, R. E., Slopen, N., Thurber, K. A. & Priest, N. (2022). Measuring positive childhood experiences: Testing the structural and predictive validity of the health outcomes from positive experiences (HOPE) framework. *Academic Pediatrics*, 22(6), 942–951. <https://doi.org/10.1016/j.acap.2021.11.003>
- Hawkins, D. M. (2004). The problem of overfitting. *Journal of Chemical Information and Computer Sciences*, 44(1), 1–12. <https://doi.org/10.1021/ci0342472>
- Hayes, A. F. (2025). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach* (5.p.). Guilford Press.
- Henderson, L. & Horowitz, L. M. (2006, kesäkuu). *Social allergens and frustrated interpersonal motives*. Esitelmä esitetty Society for Interpersonal Theory and Research -järjestön vuotuisessa kokouksessa.
- Hengartner, M. P., Ajdacic-Gross, V., Rodgers, S., Müller, M. & Rössler, W. (2013). Childhood adversity in association with personality disorder dimensions: New findings in an old debate. *European Psychiatry*, 28(8), 476–482. <https://doi.org/10.1016/j.eurpsy.2013.04.004>

- Hietamäki, J., Laajasalo, T., Lindgren, M. & Therman, S. (2023). Development and initial validation of the THL Adverse Childhood Experiences Questionnaire (ACE-THL). *Child Abuse & Neglect*, *146*, 106483. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2023.106483>
- Hopwood, C. J., Ansell, E. B., Pincus, A. L., Wright, A. G. C., Lukowitsky, M. R. & Roche, M. J. (2011). The circumplex structure of interpersonal sensitivities. *Journal of Personality*, *79*, 707–740. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2011.00696.x>
- Horowitz, L. M., Wilson, K. R., Turan, B., Zolotsev, P., Constantino, M. J. & Henderson, L. (2006). How interpersonal motives clarify the meaning of interpersonal behavior: A revised circumplex model. *Personality and Social Psychology Review*, *10*, 67–86. https://doi.org/10.1207/s15327957pspr1001_4
- Hughes, K., Bellis, M. A., Hardcastle, K. A., Sethi, D., Butchart, A., Mikton, C., Jones, L. & Dunne, M. P. (2017). The effect of multiple adverse childhood experiences on health: A systematic review and meta-analysis. *The Lancet Public Health*, *2*(8), e356–e366. [https://doi.org/10.1016/S2468-2667\(17\)30118-4](https://doi.org/10.1016/S2468-2667(17)30118-4)
- Hughes, K., Lowey, H., Quigg, Z., & Bellis, M. (2016) Relationships between adverse childhood experiences and adult mental well-being: results from an English national household survey. *BMC Public Health* *16*, 222. <https://doi.org/10.1186/s12889-016-2906-3>
- Hummelen, B., Wilberg, T., Pedersen, G. & Sigmund, K. (2008). The quality of the DSM–IV obsessive compulsive personality disorder construct as a prototype category. *Journal of Nervous and Mental Disease*, *196*, 446–455. <https://doi.org/10.1097/NMD.0b013e3181775a4e>
- Humberg, S., Dufner, M., Schönbrodt, F. D., Geukes, K., Hutteman, R., van Zalk, M. H. W., Denissen, J. J. A., Nestler, S., & Back, M. D. (2018). Why condition-based regression analysis (CRA) is indeed a valid test of self-enhancement effects: A response to Krueger et al. (2017). *Collabra: Psychology*, *4*(1), Article 26. <https://doi.org/10.1525/collabra.137>
- Höller, I., Santangelo, P. S., Dienst, F., Forkmann, T. & Forster, S. (2025). Mentalizing in the moment – An investigation of intrapersonal fluctuations in real-time mentalizing capacity in the context of stress and arousal in an ecological momentary assessment study. *Journal of Affective Disorders Reports*, *21*, 100943. <https://doi.org/10.1016/j.jadr.2025.100943>
- IBM Corp. (2023). *IBM SPSS Statistics for Windows, Version 30.0*. IBM Corp.
- Jurist, J., Traynor, J. M., Murray, G. E., Ren, B. & Choi-Kain, L. W. (2025). Under and overmentalizing in personality disorders: A principal component analysis of nonadaptive personality and the Movie Assessment of Social Cognition. *Psychopathology*, *58*(1), 1–12. <https://doi.org/10.1159/000543363>

- Kantor, M. (2016). *Obsessive-compulsive personality disorder: Understanding the overly rigid, controlling person*. Praeger.
- Kendall-Tackett, K. A. & Becker-Blease, K. A. (2004). The importance of retrospective findings in child maltreatment research. *Child Abuse & Neglect*, 28(7), 723–727. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2004.02.000>
- Kessler, R. C., Davis, C. G. & Kendler, K. S. (1997). Childhood adversity and adult psychiatric disorder in the US National Comorbidity Survey. *Psychological Medicine*, 27(5), 1101–1119. <https://doi.org/10.1017/s0033291797005588>
- Kessler, R. C., McLaughlin, K. A., Green, J. G., Gruber, M. J., Sampson, N. A., Zaslavsky, A. M., Aguilar-Gaxiola, S., Alhamzawi, A. O., Alonso, J., Angermeyer, M., Benjet, C., Bromet, E., Chatterji, S., de Girolamo, G., Demyttenaere, K., Fayyad, J., Florescu, S., Gal, G., Gureje, O., Haro, J.-M., Hu, C.-Y., Karam, E. G., Kawakami, N., Lee, S., Lépine, J.-P., Ormel, J., Posada-Villa, J., Sagar, R., Tsang, A., Üstün, T. B., Vassilev, S., Viana, M. C. & Williams, D. R. (2010). Childhood adversities and adult psychopathology in the WHO World Mental Health Surveys. *British Journal of Psychiatry*, 197(5), 378-385. <https://doi.org/10.1192/bjp.bp.110.080499>
- Knapen, S., Mensink, W., Hoogendoorn, A. W., Swildens, W., Duits, P., Hutsebaut, J. & Beekman, A. T. (2025). Associations between childhood trauma and epistemic trust, attachment, mentalizing, and symptoms of borderline personality disorder. *Psychopathology*, 58(3), 187-198. <https://doi.org/10.1159/000542919>
- Konjusha, A., Hopwood, C. J., Price, A. L., Masuhr, O. & Zimmermann, J. (2021). Investigating the transdiagnostic value of subjective emptiness. *Journal of Personality Disorders*, 35(5), 788–800. <https://doi.org/10.1521/pedi.2021.35.5.788>
- Krueger, R. F. & Eaton, N. R. (2010). Personality traits and the classification of mental disorders: Toward a more complete integration in DSM-5 and an empirical model of psychopathology. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 1(2), 97–118. <https://doi.org/10.1037/a0018990>
- Krueger, R. F., & Markon, K. E. (2014). The role of the DSM-5 personality trait model in moving toward a quantitative and empirically based approach to classifying personality and psychopathology. *Annual review of clinical psychology*, 10, 477–501. <https://doi.org/10.1146/annurev-clinpsy-032813-153732>
- Limburg, K., Watson, H. J., Hagger, M. S. & Egan, S. J. (2017). The Relationship Between Perfectionism and Psychopathology: A Meta-Analysis. *Journal of Clinical Psychology*, 73(10), 1301–1326. <https://doi.org/10.1002/jclp.22435>
- Lindal, E. & Stefansson, J. G. (2009). Tíoni persónuleikaraskana á Stór-Reykjavíkursvaeoinu [The prevalence of personality disorders in the greater-Reykjavik area]. *Laeknabladid*, 95(3), 179–184.

- Lind, M., Kiel, L., Hansen, S. B., Jørgensen, M. S. & Simonsen, E. (2023). Narrative identity within mentalization-based group therapy for adolescents: A feasibility study. *Children*, 10(5), 854. <https://doi.org/10.3390/children10050854>
- Lobbestael, J., Arntz, A. & Bernstein, D. P. (2010). Disentangling the relationship between different types of childhood maltreatment and personality disorders. *Journal of Personality Disorders*, 24(3), 285–295. <https://doi.org/10.1521/pedi.2010.24.3.285>
- Lorenzini, N., Campbell, C. & Fonagy, P. (2018). Mentalization and its role in processing trauma. Teoksessa B. Hubbertz (toim.), *Approaches to psychic trauma: Theory and practice* (1. p., ss. 403–422). Routledge.
- Luyten, P., Campbell, C., Allison, E. & Fonagy, P. (2020). The mentalizing approach to psychopathology: State of the art and future directions. *Annual Review of Clinical Psychology*, 16, 297–325. <https://doi.org/10.1146/annurev-clinpsy-071919-015355>
- Luyten, P. & Fonagy, P. (2015). The neurobiology of mentalizing. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 6(4), 366–379. <https://doi.org/10.1037/per0000117>
- Luyten, P. & Fonagy, P. (2019). Mentalization and trauma. Teoksessa A. W. Bateman & P. Fonagy (toim.), *Handbook of mentalizing in mental health practice* (2. p., ss. 87–104). American Psychiatric Association Publishing. <https://doi.org/10.1176/appi.books.9781615379019.lg05>
- Luyten, P., Malcorps, S., Fonagy, P. & Ensink, K. (2019). Assessment of mentalizing. Teoksessa A.W. Bateman & P. Fonagy (toim.) *Handbook of mentalizing in mental health practice* (2.p., ss. 37–62). American Psychiatric Publishing.
- Lyddon, W. J. & Sherry, A. (2001). Developmental personality styles: An attachment theoretical conceptualization of personality disorders. *Journal of Counseling and Development*, 79(4), 405–414. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.2001.tb01987.x>
- Maaailman terveystilasto. (2019). *International classification of diseases for mortality and morbidity statistics (11th Revision)*.
- Martin-Gagnon, G., Normandin, L., Fonagy, P. & Ensink, K. (2023). Adolescent mentalizing and childhood emotional abuse: implications for depression, anxiety, and borderline personality disorder features. *Frontiers in Psychology*, 14, 1237735. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1237735>
- Mattia, J. I. & Zimmerman, M. (2001). Epidemiology. Teoksessa W. J. Livesley (toim.), *Handbook of personality disorders: Theory, research, and treatment* (ss. 107–124). The Guilford Press.
- McLaren, V., Gallagher, M., Hopwood, C. J., & Sharp, C. (2022). Hypermentalizing and Borderline Personality Disorder: A Meta-Analytic Review. *American journal of psychotherapy*, 75(1), 21–31. <https://doi.org/10.1176/appi.psychotherapy.20210018>

- Migalova, E., Furstova, J., Hasto, J., Tavel, P. & Kascakova, N. (2025). The link of adverse childhood experiences and attachment to maladaptive personality traits in adults diagnosed with substance use disorder. *BMC Psychology*, *13*, 974.
<https://doi.org/10.1186/s40359-025-03331-6>
- Müller, S., Wendt, L. P., Spitzer, C., Masuhr, O., Back, S. N. & Zimmermann, J. (2021). A critical evaluation of the Reflective Functioning Questionnaire (RFQ). *Journal of Personality Assessment*. <https://doi.org/10.1080/00223891.2021.1981346>
- Müller, S., Wendt, L. P. & Zimmermann, J. (2023). Development and validation of the Certainty About Mental States Questionnaire (CAMSQ): A self-report measure of mentalizing oneself and others. *Assessment*, *30*(3), 651-674.
<https://doi.org/10.1177/10731911211061280>
- Nahar, K., Mousum, S., Salwa, M., Fatema, K., Chowdhury, T., Tasnim, A., Khan, M. M. H. & Haque, M. A. (2025). Childhood echoes: How benevolent and adverse childhood experiences shape adult mental well-being. *Child Abuse & Neglect*, *163*, 107308.
<https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2025.107308>
- Nazzaro, M. P., Boldrini, T., Tanzilli, A., Muzi, L., Giovanardi, G. & Lingiardi, V. (2017). Does reflective functioning mediate the relationship between attachment and personality? *Psychiatry Research*, *256*, 169–175.
<https://doi.org/10.1016/j.psychres.2017.06.045>
- Newbury-Helps, J., Feigenbaum, J. & Fonagy, P. (2017). Offenders with antisocial personality disorder display more impairments in mentalizing. *Journal of Personality Disorders*, *31*(2), 232–255. https://doi.org/10.1521/pedi_2016_30_246
- Parolin, L., Milesi, A., Comelli, G. & Locati, F. (2023). The interplay of mentalization and epistemic trust: a protective mechanism against emotional dysregulation in adolescent internalizing symptoms. *Research in Psychotherapy: Psychopathology, Process and Outcome*, *26*(3), 707. <https://doi.org/10.4081/ripppo.2023.707>
- Paykel, E. S. & Prusoff, B. A. (1973). Relationships between personality dimensions: Neuroticism and extraversion against obsessive, hysterical and oral personality. *British Journal of Social and Clinical Psychology*, *12*(3), 309–318.
<https://doi.org/10.1111/j.2044-8260.1973.tb00073.x>
- Petersen, R., Brakoulias, V., & Langdon, R. (2016). An experimental investigation of mentalization ability in borderline personality disorder. *Comprehensive Psychiatry*, *64*, 12–21. <https://doi.org/10.1016/j.comppsy.2015.10.004>
- Pinto, A., Ansell, E. B. & Wright, A. G. C. (2011, maaliskuu). *A new approach to the assessment of obsessive compulsive personality*. Esitelmä esitetty Society for

Personality Assessment -järjestön vuotuisessa kokouksessa, Cambridge, MA, Yhdysvallat.

- Pinto, A., Teller, J. & Wheaton, M. G. (2022). Obsessive-compulsive personality disorder: A review of symptomatology, impact on functioning, and treatment. *Focus*, 20(4), 389–396. <https://doi.org/10.1176/appi.focus.20220058>
- Pirkola, S., Isometsä, E., Aro, H., Kestilä, L., Hämäläinen, J., Veijola, J., Kiviruusu, O., & Lönnqvist, J. (2005). Childhood adversities as risk factors for adult mental disorders. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 40, 769–777. <https://doi.org/10.1007/s00127-005-0950-x>
- Poole, J. C., Dobson, K. S. & Pusch, D. (2018). Do adverse childhood experiences predict adult interpersonal difficulties? The role of emotion dysregulation. *Child Abuse & Neglect*, 80, 123–133. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.03.006>
- Preacher, K. J. & Hayes, A. F. (2008). *Asymptotic and resampling strategies for assessing and comparing indirect effects in multiple mediator models*. *Behavior Research Methods*, 40(3), 879–891. <https://doi.org/10.3758/BRM.40.3.879>
- Quesque, F., Apperly, I., Baillargeon, R., Baron-Cohen, S., Becchio, C., Bekkering, H., Bernstein, D., Bertoux, M., Bird, G., Bukowski, H., Burgmer, P., Carruthers, P., Catmur, C., Dziobek, I., Epley, N., Erle, T. M., Frith, C., Frith, U., Galang, C. M., Gallese, V., ... Brass, M. (2024). Defining key concepts for mental state attribution. *Communications psychology*, 2(1), 29. <https://doi.org/10.1038/s44271-024-00077-6>
- Raiskila, T., Sequeiros, S. B., Kiuttu, J., Kauhanen, M.-L., Läksy, K., Rissanen, P., Vainiemi, K., Tuulio-Henriksson, A., Veijola, J. & Joukamaa, M. (2013). Obsessive-compulsive personality disorder is common among occupational health care clients with depression. *Journal of Occupational and Environmental Medicine*, 55(2), 168–171. <https://doi.org/10.1097/JOM.0b013e3182717e6d>
- Rees, C. S. & Anderson, R. A. (2013). A review of metacognition in psychological models of Obsessive-Compulsive Disorder. *Clinical Psychologist*, 17(1), 1–8. <https://doi.org/10.1111/cp.12001>
- Reidy, D. E., Niolon, P. H., Estefan, L. F., Kearns, M. C., D'Inverno, A. S., Marker, C. D. & Merrick, M. T. (2021). Measurement of Adverse Childhood Experiences: It Matters. *American Journal of Preventive Medicine*, 61(6), 821–830. <https://doi.org/10.1016/j.amepre.2021.05.043>

- Rice, K. G. & Aldea, M. A. (2006). State dependence and trait stability of perfectionism: A short-term longitudinal study. *Journal of Counseling Psychology, 53*(2), 205–213. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.53.2.205>
- Roberts, A., Yang, M., Zhang, T. & Coid, J. (2008). Personality disorder, temperament, and childhood adversity: Findings from a cohort of prisoners in England and Wales. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology, 19*(4), 460–483. <https://doi.org/10.1080/14789940801936597>
- Rössler, W., Hengartner, M. P., Ajdacic-Gross, V. & Angst, J. (2015). Predictors of burnout: Results from a prospective community study. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience, 265*(1), 19–25. <https://doi.org/10.1007/s00406-014-0512-x>
- Roux, P., Passerieux, C. & Ramus, F. (2015). An eye-tracking investigation of intentional motion perception in patients with schizophrenia. *Journal of Psychiatry & Neuroscience, 40*(2), 118–125. <https://doi.org/10.1503/jpn.140065>
- Sadri, S. K., McEvoy, P. M., Pinto, A., Anderson, R. A. & Egan, S. J. (2018). A Psychometric Examination of the Pathological Obsessive Compulsive Personality Scale (POPS): Initial Study in an Undergraduate Sample. *Journal of Personality Assessment, 101*(3), 284–293. <https://doi.org/10.1080/00223891.2018.1428983>
- Sametoğlu, S., Denissen, J. J. A., De Clercq, B. & De Caluwé, E. (2022). Towards a better understanding of adolescent obsessive–compulsive personality traits and obsessive–compulsive symptoms from growth trajectories of perfectionism. *Development and Psychopathology, 34*(4), 1468–1476. <https://doi.org/10.1017/S095457942100019X>
- Samuel, D. B. & Widiger, T. A. (2008). A meta-analytic review of the relationships between the five-factor model and DSM-IV-TR personality disorders: A facet level analysis. *Clinical Psychology Review, 28*(8), 1326–1342. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2008.07.002>
- Sanchez, A. L., Kendall, P. C. & Comer, J. S. (2016). Evaluating the intergenerational link between maternal and child intolerance of uncertainty: A preliminary cross-sectional examination. *Cognitive Therapy and Research, 40*(4), 532–539. <https://doi.org/10.1007/s10608-016-9757-1>
- Sharp, C., Barr, C. & Vanwoerden, S. (2025). Hypermentalizing: the development and validation of a self-report measure. *Frontiers in Psychology, 16*, 1546464. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2025.1546464>
- Sharp, C., Pane, H., Ha, C., Venta, A., Patel, A. B., Sturek, J., & Fonagy, P. (2011). Theory of mind and emotion regulation difficulties in adolescents with borderline traits. *Journal*

- of the *American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 50(6), 563–573. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2011.01.017>
- Sharp, C., & Vanwoerden, S. (2015). Hypermentalizing in borderline personality disorder: A model and data. *Journal of Infant, Child, and Adolescent Psychotherapy*, 14(1), 33–45. <https://doi.org/10.1080/15289168.2015.1004890>
- Sharp, C. (2014). The social–cognitive basis of BPD: A theory of hypermentalizing. Teoksessa C. Sharp & J. Tackett (toim.), *Handbook of borderline personality disorder in children and adolescents* (1. p., ss. 211–225). Springer.
- Simonsen, S., & Euler, S. (2019). Avoidant and narcissistic personality disorder. Teoksessa A. W. Bateman & P. Fonagy (toim.), *Handbook of mentalizing in mental health practice* (2. p., ss. 351–369). American Psychiatric Publishing.
- Simonsohn, U. (2018). Two lines: A valid alternative to the invalid testing of U-shaped relationships with quadratic regressions. *Advances in Methods and Practices in Psychological Science*, 1(4), 538–555. <https://doi.org/10.1177/2515245918805755>
- Slade, A. (2005). Parental reflective functioning: An introduction. *Attachment & Human Development*, 7(3), 269–281. <https://doi.org/10.1080/14616730500245906>
- Soeteman, D. I., Hakkaart-van Roijen, L., Verheul, R., & van Busschbach, J. J. V. (2008). The economic burden of personality disorders in mental health care. *The Journal of Clinical Psychiatry*, 69(2), 259–265. <https://doi.org/10.4088/JCP.v69n0212>
- Somma, A., Ferrara, M., Terrinoni, A., Frau, C., Ardizzone, I., Sharp, C., & Fossati, A. (2019). Hypermentalizing as a marker of borderline personality disorder in Italian adolescents: a cross-cultural replication of Sharp and colleagues' (2011) findings. *Borderline personality disorder and emotion dysregulation*, 6, 5. <https://doi.org/10.1186/s40479-019-0104-5>
- Spitzer, C., Zimmermann, J., Brähler, E., Euler, S., Wendt, L., & Müller, S. (2021). The German version of the Reflective Functioning Questionnaire (RFQ): A psychometric evaluation in the general population. *Psychotherapie, Psychosomatik, Medizinische Psychologie*, 71(3-04), 124–131. <https://doi.org/10.1055/a-1234-6317>
- Tang, C. S. K., Gan, K. Q., & Lui, W. K. (2023). The Associations between Obsessive Compulsive Personality Traits, Self-Efficacy, and Exercise Addiction. *Behavioral Sciences*, 13(10), 857. <https://doi.org/10.3390/bs13100857>
- Terradas, M. M., Domon-Archambault, V., & Drieu, D. (2020). Clinical assessment of prementalizing modes of psychic functioning in children and their parents in the context of trauma. *Journal of Infant, Child & Adolescent Psychotherapy*, 19(1), 25–41. <https://doi.org/10.1080/15289168.2020.1717186>

- Thompson, M. P., Kingree, J. B., & Lamis, D. (2019). Associations of adverse childhood experiences and suicidal behaviors in adulthood in a U.S. nationally representative sample. *Child: Care, Health and Development*, 45(1), 121–128. <https://doi.org/10.1111/cch.12617>
- Tilastokeskus. (2025a). *Väestö 31.12. Muuttujina yksikkömuuttuja, Vuosi, Ikä ja Tiedot. PxWeb*. https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vaerak/statfin_vaerak_pxt_11rc.px/table/tableViewLayout1/
- Tilastokeskus. (2025b). *Väestön koulutus rakenne*. <https://stat.fi/fi/tilasto/vkour>
- Tilastokeskus. (2026). *Väestö ja yhteiskunta*. <https://stat.fi/fi/tilastot/tietoa-teemoittain/suomi-lukuina/vaesto-ja-yhteiskunta>
- Torgersen, S., Lygren, S., Øien, P. A., Skre, I., Onstad, S., Edvardsen, J., Tambs, K., & Kringlen, E. (2000). A twin study of personality disorders. *Comprehensive Psychiatry*, 41(6), 416–425. <https://doi.org/10.1053/comp.2000.16560>
- Tsui, H. K. H., Liao, Y., Hsiao, J., Suen, Y. N., Yan, E. W. C., Poon, L. T., Siu, M. W., Hui, C. L. M., Chang, W. C., Lee, E. H. M., Chen, E. Y. H., & Chan, S. K. W. (2025). Mentalizing impairments and hypermentalizing bias in individuals with first-episode schizophrenia-spectrum disorder and at-risk mental state: the differential roles of neurocognition and social anxiety. *European archives of psychiatry and clinical neuroscience*, 275(3), 907–919. <https://doi.org/10.1007/s00406-024-01830-y>
- Tyrka, A. R., Wyche, M. C., Kelly, M. M., Price, L. H., & Carpenter, L. L. (2009). Childhood maltreatment and adult personality disorder symptoms: Influence of maltreatment type. *Psychiatry Research*, 165(3), 281–287. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2007.10.017>
- Usluoglu, F., Bülbül, E., & Çakır, R. (2024). Validity and reliability study of the turkish adaptation the Certainty About Mental States Questionnaire (CAMSQ). *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 53(1), 398–422. <https://doi.org/10.14812/cuefd.1418303>
- Vazire, S. (2010). Who knows what about a person? The self–other knowledge asymmetry (SOKA) model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 98(2), 281–300. <https://doi.org/10.1037/a0017908>
- Villemarette-Pittman, N. R., Stanford, M. S., Greve, K. W., Houston, R. J., & Mathias, C. W. (2004). Obsessive-compulsive personality disorder and behavioral disinhibition. *The Journal of Psychology*, 138(1), 5–22. <https://doi.org/10.3200/JRLP.138.1.5-22>

- Volkert, J., Gablonski, T.-C., & Rabung, S. (2018). Prevalence of personality disorders in the general adult population in Western countries: Systematic review and meta-analysis. *The British Journal of Psychiatry*, *213*(6), 709–715. <https://doi.org/10.1192/bjp.2018.202>
- Wheaton, M. G., & Pinto, A. (2017). The role of experiential avoidance in obsessive-compulsive personality disorder traits. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, *8*(4), 383–388. <https://doi.org/10.1037/per0000200>
- Widiger, T. A., & Trull, T. J. (2007). Plate tectonics in the classification of personality disorder: shifting to a dimensional model. *American Psychologist*, *62*(2), 71–83. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.62.2.71>
- World Health Organization. (1992). *The ICD-10 classification of mental and behavioural disorders: Clinical descriptions and diagnostic guidelines*. World Health Organization.
- World Health Organization (2018). *Guidance for Analysing the Adverse Childhood Experiences International Questionnaire (ACE-IQ)*.
- World Health Organization. (2019). *International classification of diseases for mortality and morbidity statistics (11th Revision)*.
- Xiao, F., Zhao, J., Fan, L., Ji, X., Fang, S., Zhang, P., Kong, X., Liu, Q., Yu, H., Zhou, X., Gao, X., & Wang, X. (2023). Understanding guilt-related interpersonal dysfunction in obsessive-compulsive personality disorder through computational modeling of two social interaction tasks. *Psychological Medicine*, *53*(12), 5569–5581. <https://doi.org/10.1017/S003329172200277X>
- Zakiei, A., Alikhani, M., Farnia, V., Khkian, Z., Shakeri, J., & Golshani, S. (2017). Attachment style and resiliency in patients with obsessive-compulsive personality disorder. *Korean Journal of Family Medicine*, *38*(1), 34–39. <https://doi.org/10.4082/kjfm.2017.38.1.34>
- Zettl, M., Volkert, J., Vögele, C., Herpertz, S. C., Kubera, K. M., & Taubner, S. (2020). Mentalization and criterion a of the alternative model for personality disorders: Results from a clinical and nonclinical sample. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, *11*(3), 191–201. <https://doi.org/10.1037/per0000356>